

Investigation of the Errors of Orthography and Punctuation Errors in the Scientific Translations of Undergraduate Translation Trainees Based on the Script Approved by the Persian Academy of Language and Literature

Gholamreza Medadian*

Corresponding Author, Assistant Professor of Translation Studies, Department of Foreign Languages, Humanities Faculty, Hazrat-e Masoumeh University, Qom, Iran.

Email: gh.medadian@hmu.ac.ir

Abstract:

Research findings show that some features of the Persian script leads to individual words written in several different forms. This issue, in particular, creates difficulties for the computerized storage and retrieval of texts and harms the internal integrity and external validity of the Persian language. Correct Orthography and punctuation is, also, very important for translation trainees as it is one of the important criteria for assessing their professional competence. Thus, it is necessary to identify, classify and introduce such errors in order to reduce the frequency of their occurrence. In this research, the English-to-Persian scientific translations of 35 undergraduate translation students of three universities were analyzed according to (mainly) the criteria of the latest approved script of the Academy of Persian Language and literature. The research identified a wide range of orthographic errors in the translations, which can be subdivided into three main categories: (a) spacing errors between word components, errors in writing secondary Persian signs and (c) punctuation errors. The findings indicate that the translation trainees' adherence to the approved script is not at a desirable level and it is, thus, necessary to take fundamental measures to improve the current situation, for which some suggestions were put forth. The findings of this research can be widely used for training the native and non-native users of Persian language.

***Cite this article:** Gholamreza, Medadian. Investigation of the Errors of Orthography and Punctuation Errors in the Scientific Translations of Undergraduate Translation Trainees Based on the Script Approved by the Persian Academy of Language and Literature. *Vol. 13, No. 1(Tome 27), April 2024,161-204.*

DOI: 10.30479/jtpsol.2024.20476.1669

Received on: 06/06/2024

Accepted on: 09/11/2024

© The Author(s).

Publisher: Imam Khomeini International University

Introduction

To date no studies have been conducted to identify orthographic and punctuation errors in English-to-Persian translations produced by translation trainees. Even in studies that have examined other types of Persian texts, only a limited number of orthographic standards have been employed as the basis for data collection. In some cases, researchers have relied on their linguistic intuition as the primary criterion for analysis. To address part of this research gap, the present study aims to identify, classify, and analyze orthographic and punctuation errors in scientific translations produced by undergraduate students majoring in English translation. The focus on such texts is particularly significant, as adherence to the orthographic standards of the target language is one of the key criteria for evaluating the professional competence of translators in general and translation trainees in particular. Furthermore, the translation of scientific texts often involves the incorporation of foreign terms, phrases, and even neologisms through loan translation, necessitating their alignment with Persian orthographic rules. The primary goal of this research was to provide findings that will benefit translation trainees, instructors, and evaluators by raising awareness of the prevalent orthographic errors and facilitating the improvement of the quality of translated texts.

Methodology

The analysis is based on the orthographic standards approved by the Academy of Persian Language and Literature. Participants included 35 female students in their sixth semester, from three universities in Qom, Iran. They had completed the "Persian Editing" course in the prior semester. Each translated a scientific article taken from the open-access journal *Translation and Interpreting*. Translations were completed using MemoQ software and submitted to the researcher as Microsoft Word documents. The first 700 words of the second section of each article (24,500 words in total) were analyzed. To ensure originality, translations were compared with Google Translate outputs, and four translations showing significant similarities were excluded from the final analysis. The translations were, then, reviewed twice line by line to identify errors based on the Persian Academy's orthographic standards and guidelines. For uncertain cases, the researcher consulted the *Persian Orthographic Dictionary* (Sadeghi & Zandi-Moghadam, 2015). Given the more or less shared punctuation rules between Persian and English, punctuation errors, which are not systematically addressed by the Academy, were analyzed using Cintas & Remael's (2020) framework.

Results

A wide range of orthographic errors were identified in the translations, which can be subdivided into three main categories: (a) spacing errors between word components, (b) errors in writing secondary Persian signs and (c) punctuation errors. The findings indicate that the translation trainees' adherence to the approved script is not at a desirable level and it is, thus, necessary to take fundamental measures to improve the current situation, for which some suggestions were put forth. The characteristics of the Persian script that lead to occurrence of the identified errors have been identified and introduced about three decades ago. Many of these errors have been identified and introduced in previous studies in different environments, media and texts. Despite the fact that the problems of Persian script and the errors resulting from them are known, we still see frequent occurrence of these errors in the texts. Therefore, it is necessary to think of a solution for this problem.

Discussion

Our proposal aims to address script errors in all types of Persian texts (both translated and non-translated) through three dimensions: theoretical, policy, and operational. The goal is improving script uniformity. We suggest that the Persian Language and Literature Academy hold annual or biennial conferences on “*Persian Script: Current Challenges and Solutions*” to facilitate discussions among experts, share research findings, and propose solutions for standardizing Persian script. Current policies are insufficient to ensure compliance with the Academy’s approved script standards. Immediate action is needed to teach standard Persian script at all educational levels, with policies and laws supporting its widespread use across all media and environments. The Academy, education and research commissions, and the Islamic Council’s social commission must actively drive this change.

To ensure policy effectiveness, familiarity with standard Persian script should be a requirement in exams for educational progression and employment (starting with government exams). Furthermore, Persian script training should be incorporated into the curriculum of language-related courses, with at least four credits dedicated to Persian script and orthography.

While the current study focuses on a small subset of Persian speakers, the findings likely apply broadly. Errors are common in various fields and media, including government documents, press articles, subtitles, and academic works. The study's results may also be relevant to non-native Persian speakers. Expanding research to

examine script errors in different fields and media is essential. The Academy should play a central role in funding and supporting these efforts. Future studies could explore the impact of factors such as media type, field of use, and demographics (e.g., education, age, social status) on the occurrence and distribution of typographical errors.

Conflict of Interest

The author declares that there is no conflict of interest regarding the publication of this paper.

Keywords:

Orthography errors, punctuation errors, spacing, script.

بررسی خطاهای رسم‌الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی در ترجمه‌های علمی ترجمه‌آموزان مقطع کارشناسی بر پایه دستور خط مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی (پژوهشی)

غلامرضا مدادیان*

نویسنده مسئول، استادیار مطالعات ترجمه، گروه زبان‌های خارجی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران

رایانامه: gh.medadian@hmu.ac.ir

چکیده

تحقیقات نشان می‌دهد؛ برخی از ویژگی‌هایی خط فارسی باعث می‌شوند که کلمات واحد به چندین صورت متفاوت ثابت شوند. این موضوع، به‌ویژه، دشواری‌هایی را برای ذخیره و بازیابی رایانه‌ای متون فارسی ایجاد می‌کند و به یکپارچگی درونی و اعتبار بیرونی زبان فارسی صدمه می‌زند. رعایت رسم‌الخط صحیح برای ترجمه‌آموزان نیز اهمیت بسزایی دارد؛ چراکه یکی از معیارهای مهم سنجش توانایی حرفه‌ای آن‌ها به‌شمار می‌رود. بنابراین، لازم است خطاهای رسم‌الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی این قشر از فارسی‌زبانان، شناسایی و معرفی گردد؛ تا بتوان فراوانی ایجاد آن‌ها را کاهش داد. در این پژوهش، ترجمه‌های علمی انگلیسی - به فارسی، ۳۵ ترجمه‌آموز مقطع کارشناسی سه دانشگاه، (عمدتاً) با معیار آخرین دستور خط مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج، طیف وسیعی از خطاهای رسم‌الخطی پرتکرار را در ترجمه‌ها نمایان کرد که به سه دسته عمده قابل‌تقسیم هستند: خطاهای فاصله‌گذاری بین اجزای کلمات و ترکیبات، خطاهای نگارش نشانه‌های ثانوی و خطاهای نشانه‌های سجاوندی. یافته‌ها حاکی از آن است که تبعیت ترجمه‌آموزان از دستور خط مصوب، در سطح مطلوبی نیست و لازم است برای بهبود وضع موجود، اقدامات بنیادین صورت پذیرد که پیشنهادهای نیز در جهت آن ارائه شد. یافته‌های این تحقیق، می‌تواند به‌صورت گسترده برای آموزش خطاهای رسم‌الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی به فارسی‌زبانان و غیرفارسی‌زبانان به‌کار گرفته شود.

کلیدواژه‌ها

خطاهای رسم‌الخطی، نشانه‌های سجاوندی، فاصله‌گذاری، دستور خط.

*استناد: مدادیان، غلامرضا. بررسی خطاهای رسم‌الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی در ترجمه‌های علمی ترجمه‌آموزان مقطع کارشناسی بر پایه دستور خط مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی. سال سیزدهم، شماره اول (پیاپی ۲۷)، بهار و تابستان ۱۴۰۳، ۱۶۱-۲۰۴.

شناسه دیجیتال (DOI): 10.30479/jtpsol.2024.20476.1669

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۳/۰۸/۱۹

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۳/۱۷

ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

۱. مقدمه

زبان، مهم‌ترین وسیله ارتباطی انسان‌هاست و در میان ابزارهای زبانی، ترجمه یکی کارآمدترین آن‌ها برای برقراری ارتباط بین گویشوران زبان فرهنگ‌های مختلف است. بنابراین، لازم است مترجمان بر ابعاد گوناگون هر دو زبان مبدأ و مقصد به‌خوبی مسلط باشند؛ تا نقش واسطه‌گری زبانی فرهنگی خود را به‌درستی ایفا نمایند. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های زبان‌ها، خط آن‌هاست. خط نمای بصری زبان است و قواعدی دارد که مجموعه آن‌ها را «دستور خط» می‌نامند. ضرورت دارد که مترجمان نه تنها متن مبدأ را به‌خوبی فهم و به‌درستی به زبان مقصد برگردان کنند؛ بلکه متن تولیدی آن‌ها نیز باید به‌خوبی از قواعد رسم الخطی زبان مقصد پیروی کند.

فرهنگستان زبان و ادب فارسی، به‌عنوان متولی رسمی زبان فارسی، جدیدترین دستور خط خود را در سال ۱۴۰۱ منتشر کرده است. از آنجایی که این دستور توسط بالاترین مقام اجرایی (رئیس‌جمهور) ابلاغ می‌شود، پیروی از آن در مکاتبات، اسناد و انتشارات تمامی سازمان‌ها، ادارات و مراکز آموزشی قانوناً الزامی است. همچنین، دیدگاه‌های بسیاری از صاحب‌نظران، استادان دانشگاه‌ها و حتی مقامات رسمی کشور در تدوین این دستور خط لحاظ شده است که این دستور را به معتبرترین معیار برای خط فارسی در انواع محیط‌ها و رسانه‌های (دولتی و خصوصی) تبدیل می‌کند. بنابراین، مترجمان نیز باید در ترجمه‌های خود از این دستور پیروی کنند.

باوجود اهمیت و الزام قانونی بر پیروی از دستور خط مصوب، نتایج پژوهش‌های پیشین (بخش ۲ را ببینید) نشان می‌دهد که انواع متون تولید شده در کشور، آن‌چنان که باید با این دستور مطابقت ندارند. بخشی از این مشکل، به ویژگی‌های ذاتی خط فارسی؛ (از جمله، وجود نشانه‌های ثانویه (همزه، تنوین، تشدید، ...) علاوه بر نشانه‌های اصلی (ا، ب، ...)) و امکان جدا/پیوسته‌نویسی بسیاری نشانه‌ها) مربوط می‌شود. این ویژگی‌ها باعث می‌شود که برای کلمات واحد، بیش از یک صورت در متون دیده شود (زبان‌شناسی* / زبان‌شناسی* / ازبان‌شناسی یا مسأله* / مسئله)^۱. همچنین، در انواع متون ترجمه‌ای و غیرترجمه‌ای، خطاهای بسیاری نیز در حوزه نشانه‌های سجاوندی (نقطه، ویرگول، ...) قابل مشاهده است. چنین مشاهداتی، ضرورت بررسی انواع متون فارسی، از منظر تبعیت از دستور خط مصوب را ایجاب می‌کند.

طبق بررسی نگارنده، تاکنون پژوهشی برای شناسایی خطاهای رسم الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی موجود در ترجمه‌های انگلیسی به فارسی ترجمه‌آموزان انجام نشده است. در تحقیقاتی هم که بر روی دیگر انواع متون فارسی انجام شده است، تنها تعداد معدودی از معیارهای مد نظر دستور خط، در فرآیند جمع‌آوری داده‌ها، مبنای کار قرار محققان قرار گرفته است. در برخی مطالعات هم پژوهشگر(ان) شم زبانی خود را معیار بررسی قرار داده‌اند (بخش ۲ را ببینید). در جهت پر کردن بخشی از این شکاف پژوهشی، تحقیق حاضر به شناسایی، دسته‌بندی و معرفی خطاهای رسم الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی در ترجمه‌های علمی ترجمه‌آموزان مقطع کارشناسی رشته

^۱ در سرتاسر مقاله از نشانه «*» برای نشان دادن ناصحیح یا نامطلوب بودن شیوه کتابت کلمات یا ترکیبات استفاده می‌کنیم.

مترجمی زبان انگلیسی خواهد پرداخت. تمرکز بر بررسی این متون، از آن جهت اهمیت ویژه‌ای دارد که یکی معیارهای مهم ارزیابی، توانایی حرفه‌ای مترجمان (به‌طور عام) و ترجمه‌آموزان (به‌طور خاص) پیروی آن‌ها از رسم‌الخط معیار زبان مقصد است.^۱ همچنین، در فرآیند ترجمه متون علمی، همواره کلمات، اصطلاحات و حتی نوواژه‌های فرنگی، از طریق گرده‌برداری ترجمانی به متون ترجمه شده وارد می‌شوند و لزوم تطبیق آن‌ها، با قواعد دستور خط فارسی دوچندان است.

هدف اصلی این پژوهش آن است که یافته‌ها در اختیار ترجمه‌آموزان، مدرسان ترجمه و ارزیابان ترجمه قرار گیرد؛ تا از خطاهای رسم‌الخطی موجود، آگاهی یابند و بتوانند کیفیت متون ترجمه شده را بهبود بخشند. همچنین، می‌توان یافته‌هایی از این دست را در سطح کلان‌تر برای جهت‌دهی به سیاست‌گذاری‌های مربوطه، مورد استناد و استفاده قرار داد. به‌جرات می‌توان گفت؛ یکی از معیارهای انسجام درونی و بیرونی اعتبار زبان فارسی، یک‌دستی رسم‌الخطی متون آن است و تحقیق حاضر، گام کوچکی در جهت نیل به این آرمان بزرگ است.

۲. پیشینه پژوهش

به‌طور کلی، می‌توان پژوهش‌های موجود در زمینه خط فارسی و خطاهای مرتبط با آن را در سه دسته عمده قرار داد. دسته اول؛ به بررسی چالش‌های خط فارسی برای محیط‌های رایانه‌ای می‌پردازند. دسته دوم؛ به شناسایی و معرفی خطاهای رسم‌الخطی انواع متون فارسی پرداخته‌اند و دسته سوم؛ خطاهای رسم‌الخطی را در شبکه‌های تلویزیونی شناسایی و معرفی نموده‌اند.

۲.۱. خط فارسی در محیط‌های رایانه‌ای

محققان رشته‌های دانش‌شناسی، کتاب‌داری و فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات (ازجمله، حرّی (Horri, 1993)؛ نشاط، (Neshat, 2000)؛ اکبری‌نژاد، (Akbarinejad, 1997)؛ مرتضایی (Mortezaei, 2001)؛ معصومی همدانی (Masoumi Hamdani, 2002)؛ اسلامی (Islami, 2002)؛ محقق‌زاده و زارعیان، (Mohagheghzadeh & Zareian, 2004)؛ ستوده و هنرجویان (Sotoodeh & Honarjouyan, 2012/2014) در تحقیقات خود، ویژگی‌های مشکل‌ساز خط فارسی که می‌توانند بر کیفیت بازیابی اطلاعات در محیط‌های رایانه‌ای تأثیر منفی داشته باشند و پردازش متون رقمی^۲ فارسی در آن را با چالش مواجه کنند، شناسایی و معرفی نموده‌اند. برخی از پرتکرارترین ویژگی‌های شناسایی شده عبارتند از: وجود صورت‌های مختلف برای کلمات و ترکیبات، امکان پیوسته/جدانویسی کلمات غیربسیط، وجود نشانه‌های ثانویه مانند حرکات (فتحه،

^۱ تقریباً در تمامی کسب‌وکارهای ترجمه که به‌صورت برخط در دسترس هستند، یکی از شرایط استخدام مترجمان اثبات تسلط آنها بر زبان مقصد (و خط آن) از طریق شرکت در آزمون ورودی است. برای نمونه، ر.ک. به «tarjomic.com» و «irantypist.com/typist_job».

^۲ digital

ضمه و کسره)، تنوین، تشدید، انواع همزه، یای کوتاه، الف مقصوره و واو معدوله، وجود اشکال متنوع برای نشانه‌های اصلی با توجه به مکان کتابت آن‌ها در کلمات (آغازین، میانی، پایانی)، کلماتی که از زبان‌های دیگر (به‌ویژه، عربی و انگلیسی) وام‌گرفته شده‌اند^۱، گرت‌برداری شده‌اند^۲ یا نویسه‌گردانی^۳ روی آن‌ها انجام شده است. امکان درج نیم‌فاصله بین اجزای سازنده کلمات غیربسیط، علاوه بر امکان پیوسته‌نویسی آن‌ها.

شماری از محققان نیز چالش‌های خطّ فارسی برای پایگاه‌های رایانه‌ای مشخص را بررسی کرده‌اند. راثی ساریانقلی (Rathi Sarebanqoli, 2006) در تحقیق خود نشان می‌دهند که کاربران «گوگل»، در موارد بسیاری به دلیل عدم توجه به وجود اشکال مختلف برای واژگان فارسی نمی‌توانند اسناد مدّ نظر خود را جست‌وجو و دریافت نمایند. در دو مطالعه دیگر، نوروزی و هم‌اوندی (Norouzi & Homavandi, 2015) و هم‌اوندی و همکاران (۱۳۹۷) گزارش می‌کنند که متون ذخیره شده در شماری از پایگاه‌های علمی فارسی (آی. اس. سی، نورمگز، ایران‌داک و اس. آی. دی) از لحاظ معیارهایی مانند پیوسته/جدانویسی واژگان غیربسیط، صورت‌های اسامی جمع و شیوه نویسه‌گردانی وام‌واژه‌های فرنگی یک‌دست نیستند و این موضوع، چالش‌های بااهمیتی برای ذخیره و بازیابی اسناد آن‌ها ایجاد می‌کند.

در همین مسیر تحقیقاتی، گل‌تاجی و بذرگر (Goltaji & Bazargar, 2010) به مطالعه نحوه مواجهه موتور جستجوی سه پایگاه «مرکز اطلاع‌رسانی علوم و فن‌آوری»، «جهاد دانشگاهی» و «پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران» با ۱۷ چالش خطّ فارسی؛ (ازجمله، استفاده/عدم استفاده از نشانه‌های ثانوی مانند تنوین، همزه، تشدید، و غیره) به این نتیجه می‌رسند که هیچ‌یک از این پایگاه‌ها، راه‌حل‌های مناسبی را برای رویارویی با بیشتر آن‌ها ارائه نکرده‌اند؛ به‌طوری‌که ممکن است کاربر صرفاً به دلیل این که صورت متفاوتی از یک کلیدواژه را در پایگاه جستجو می‌کند، نتواند اسناد مورد نظر خود در نتایج جستجو مشاهده کند. رنجبر و عباس‌پور (Ranjbar & Abbaspour, 2018) بر تأثیر پیوسته/جدانویسی کلمات غیربسیط فارسی در کیفیت بازیابی اطلاعات تمرکز می‌کنند و درمی‌یابند که تنها در درصد کمی از پایگاه‌ها می‌توان با جستجوی تمامی صورت‌های یک کلمه اسناد مربوط به آن را بازیابی کرد. به‌تازگی، آخشیک، نگهداری و امامی (Akhshik, et al., 2022) در بخشی از پژوهش خود با تمرکز بر تعداد معدودی از ویژگی‌های خطّ فارسی؛ از قبیل نگارش همزه، پیوسته/جدانویسی، کتابت نشانه‌های سجاوندی (نقطه، گیومه و غیره) تأثیر آن‌ها بر بازیابی اطلاعات، از اسناد پایگاه «گنج» را بررسی نموده و گزارش می‌کنند که نبود یکپارچگی در اسناد و متون این پایگاه، از منظر شیوه کتابت این موارد، مشکلات عدیده‌ای را برای کاربران آن‌ها در بازیابی اطلاعات ایجاد می‌کند.

^۱ borrowed

^۲ calqued

^۳ transliterated

مطالعاتی نیز روی تأثیر خطّ زبان‌های دیگر (انگلیسی، عربی، یونانی، آلمانی، ایتالیایی، مجاری، چینی و غیره) بر بازیابی اطلاعات از طریق موتورهای جستجوی معروف (گوگل، یاهو، بینگ، آسک و ام‌اس‌ان). انجام شده است که در اینجا مجالی برای پرداختن به آن‌ها نیست و خوانندگان علاقه‌مند را به آن‌ها ارجاع می‌دهیم (تاث (Toth, 2006)؛ مانز و ریکه (Monz & Rijke, 2002)؛ مقدار (Moukdad, 2005)؛ لازارینیس (Lazarinis, 2007-2008)؛ لواندوفسکی (Lewandowski, 2008)؛ هامو (Hammo, 2009)؛ ژانگ و سویو (Zhang & Suyu, 2007).

۲. خطاهای رسم‌الخطی در انواع متون

برخی از محققان، بدون معیار قرار دادن آشکار یکی از ویراست‌های دستور خط مصوّب خطاهای رسم‌الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی را در متون مختلف بررسی کرده‌اند. کلاه‌دوزان، معینی، پاپی و ذوالفقاری (Kolahdoozan, 2004) پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری دانشجویان داروسازی و پزشکی (سال تحصیلی ۷۹-۱۳۷۸) را بررسی می‌کنند و در آن‌ها خطاهای متعددی در رابطه با کتابت همزه (بالاترین فراوانی)، پیوسته/جدانویسی کلمات غیربسیط و کتابت ناصحیح نشانه‌های سجاوندی شناسایی می‌کنند. هاشمی (Hashemi, 2011) نشان می‌دهد که در متن کُتب دوره تحصیلی ابتدایی (سال ۸۸-۱۳۸۷) از منظر پیوسته/جدانویسی افعال مرکب، هماهنگی وجود ندارد؛ به‌طوری‌که صورت‌های مختلفی برای افعال مرکب واحد قابل مشاهده است. شیعه‌علی (Shia-ali, 2013) و بساک و همکاران (Bassak, et al., 2013) آراء صادره از سوی قضات مشهد را بررسی می‌کنند و طیفی از خطاهای نگارشی و نقطه‌گذاری سجاوندی را معرفی می‌کنند که می‌توانند تبعات مهمی را برای طرفین دعاوی حقوقی داشته باشند. آخشیکی (Akhshik, 2016) عناوین شماری از مقالات علمی پژوهشی کشور را مطالعه می‌کند و درمی‌یابد که خطاهای فاصله‌گذاری بین اجزای کلمات غیربسیط و خطاهای مربوط به کتابت، نشانه همزه دارای بالاترین فراوانی هستند.

گروهی از محققان نیز به‌صراحت با مبنا قرار دادن تعدادی از دستورالعمل‌های یکی از ویراست‌های دستور خطّ فرهنگستان، به شناسایی خطاهای رسم‌الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی در انواع متون فارسی می‌پردازند. ذوالفقاری (Zolfaghari, 2007) خطاهای رسم‌الخطی را در مقالات ۲۲ مجله علمی فارسی‌زبان بررسی می‌کند و گزارش می‌کند که تنها چند مجله از دستورالعمل‌های رسم‌الخط، به‌صورت نسبی تبعیت می‌کنند. وی بیشترین خطاها را پیوسته‌نویسی کلمات طولانی، نگارش همزه و نگارش «ب» و «به» مشاهده گزارش می‌کند. آخشیکی و فتاحی (Akhshik & Fattahi, 2012) با بررسی عناوین پایان‌نامه‌های رشته کتابداری در دو پایگاه «علوم و فناوری اطلاعات ایران» و «مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فن‌آوری» درمی‌یابند که بیشتر نویسندگان در فاصله‌گذاری بین اجزای سازنده کلمات غیربسیط مشکل دارند. ستوده و هنرجویان (Sotoodeh & Honarjouyan, 2014) مواجهه نویسندگان با هفت چالش خط فارسی را در متون «پیکره همشهری» بررسی

نموده و نشان می‌دهند که میزان تبعیت مقالات روزنامه همشهری با معیارهای دستور خط مصوب در این هفت مقوله، اندک است؛ به‌طوری‌که نویسندگان عموماً از نوشتن نشانه‌های ثانویه چالشی (برای نمونه، همزه روی کرسی دندان «ژ-») اجتناب می‌کنند یا نشانه‌های اصلی را جایگزین آنها می‌کنند (برای نمونه، تبدیل نشانه «ه-» به «ی-»). درنهایت، احمدی‌نسب (Ahmadinasab, 2015) با بررسی مقالات منتشره در تعدادی از مجلات نمایه‌شده در پایگاه آی. اس. سی.^۱ نشان می‌دهد که این نشریات، درباره پیوسته/جدانویسی کلمات غیربسیط، استفاده از «فاصله تک حرفی» (یعنی، فاصله کامل) بین کلمات و درج املای صحیح کلمات، بالاترین حساسیت را دارند. در مقابل، درباره حرکت‌گذاری کلمات ناآشنا، وام‌واژه‌های فرنگی و کلمات دارای مصوت‌های کوتاه^۲ (زیر، زبر و پیش) و استفاده از کسره حالت اضافه ضروری، کمترین حساسیت را به خرج می‌دهند.

در رابطه با تبعیت از دستور خط مصوب فرهنگستان، رنجبر، عباس‌پور، ستوده و مولودی (Ranjbar et al., 2019) در تحقیق خود تطابق اسناد علمی سه پایگاه مگایران، مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فنون و اس. آی. دی و آثار علمی فارسی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز را با ۱۰ معیار دستور خط فرهنگستان برای فاصله‌گذاری برون و درون کلمه‌ای مورد ارزیابی قرار می‌دهند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که تنها حدود ۲۳ درصد از نویسندگان، از معیارهای مد نظر فرهنگستان تبعیت کرده‌اند. آن‌ها درمی‌یابند که باوجود آشنایی نویسندگان با شیوه درج نیم‌فاصله در رایانه، تنها حدود ۶۲ درصد بین اجزای کلمات غیربسیط نیم‌فاصله کتابت می‌کنند. درنهایت، اسدالهی و آذرنیوار (Asadollahi & Azarniwar, 2021) با بررسی متن قانون مدنی ایران، خطاهایی از قبیل عدم رعایت قواعد جدا/پیوسته‌نویسی (برای نمونه، «معدالک*»، «علیحه*»، «هیچوجه*»)، نگارش «همزه» روی کرسی دندان «ژ-») به جای نشانه «ی-» («جائز*» به جای «جایز*») و عدم استفاده/استفاده نابجا از نشانه‌های سجاوندی را گزارش می‌کنند.

۳.۲. خطاهای رسم الخطی در شبکه‌های تلوزیونی

برخی محققان متون (عمدتاً، زیرنویس) مندرج در شبکه‌های تلوزیونی فارسی‌زبان را از منظر رعایت قواعد رسم‌الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی بررسی کرده‌اند. سمایی (Samaei, 2009) با بررسی زیرنویس‌های شبکه خبر نشان می‌دهد که از معیارهای دستور خط مصوب، به‌خوبی پیروی نمی‌کنند و از منظر نشانه‌گذاری سجاوندی نیز وضعیت مطلوبی ندارند. کشاورز و ستاری (Keshavarz & Sattari, 2011) نیز بر پایه بررسی زیرنویس‌های پنج شبکه تلوزیونی فارسی، گزارش می‌کنند که اصول نشانه‌گذاری سجاوندی فارسی و املای صحیح کلمات را آنچنان که باید رعایت نمی‌کنند و رویه واحدی نیز در این موارد ندارند. درهمین راستا، مدرس خیابانی (Modares Khayabani, 2018) زیرنویس‌های شبکه آی‌فیلم و خبر را ارزیابی می‌کند و مشکلات

^۱ ISC

^۲ short vowels

فاصله‌گذاری برون/درون‌کلمه‌ای قابل‌توجهی را مشاهده می‌کند. دست‌آخر، احمدی‌نسب و همکاران (Ahmadinasab et al., 2022) با مبنا قراردادن ۱۴ معیار فرهنگستان، خطاهای هفت شبکه‌تولیزیونی را بررسی کرده و گزارش می‌کنند؛ آنچنان که باید معیارهای پیوسته/جدانویسی و حرکت‌گذاری کلمات هم‌نویسه^۱ (کمی/کمی) رعایت نمی‌شود و بنابراین، شبکه‌ها آنچنان که باید به نقش قانونی خود در ترویج خط صحیح فارسی عمل نمی‌کنند.

۴.۲. جمع‌بندی پیشینه تحقیق

یافته‌های پژوهشی مرور شده در اینجا ضرورت و اهمیت پیروی از یک دستور خط معیار از سوی تمامی نویسندگان فارسی‌زبان را در تمامی محیط‌ها و رسانه‌ها نمایان می‌کند. این یافته‌های نشان می‌دهند؛ اقشار مختلف فارسی‌زبانان (در محیط‌ها و رسانه‌های گوناگون) آنچنان که باید از معیارهای دستور الخط مصوب پیروی نمی‌کنند و خطاهای فراوانی در تولیدات متنی آن‌ها قابل مشاهده است. از محدودیت‌های عمده تحقیقاتی مرور شده، آن است که عمدتاً تعداد معدودی از معیارهای دستور خط مصوب فرهنگستان را جهت جمع‌آوری داده‌ها و شناسایی خطاها مد نظر داشته‌اند و برخی هم از معیار مشخصی در کار خود بهره نبرده‌اند. این موضوع باعث می‌شود که طبیعتاً برخی از خطاهای موجود در متون، از نظر پنهان بماند و در داده‌های جمع‌آوری شده منعکس نگردد. در پژوهش حاضر، با مبنا قرار دادن تمامی معیارهای مندرج در آخرین ویراست دستور خط مصوب، سعی کرده‌ایم که تمامی خطاهای رسم‌الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی را از متون مورد بررسی استخراج و دسته‌بندی کنیم.

۳. روش تحقیق

این تحقیق کیفی از نوع توصیفی – اکتشافی بود و به روش تحلیل محتوا انجام شد و خطاهای رسم‌الخطی و نشانه‌گذاری سجاوندی موجود در متون ترجمه‌شده دانشجویان، بر پایه دستور خط مصوب فرهنگستان استخراج و بررسی شد. در مرحله اول، شرکت‌کنندگان در تحقیق، ۳۹ نفر از دانشجویان/ترجمه‌آموزان مقطع کارشناسی رشته مترجمی زبان، سه دانشگاه (حضرت معصومه (س)، مفید و طلوع مهر) شهر قم بودند. دانشگاه اول، دولتی و دو دانشگاه دیگر غیرانتفاعی هستند. تمامی شرکت‌کنندگان مؤنث بوده و در ترم ششم دوره خود، مشغول به تحصیل بودند. متوسط سن دانشجویان ۲۲،۶ سال بود. تمامی شرکت‌کنندگان درس «ویرایش فارسی» را در ترم قبل (ترم پنج دوره کارشناسی) اخذ و با موفقیت گذرانده بودند.

هریک از شرکت‌کنندگان، یک مقاله علمی با مضمون ترجمه کتبی یا ترجمه شفاهی که از مجله دسترسی باز «تحقیقات ترجمه کتبی و شفاهی»^۲ دریافت شده بود را از انگلیسی به فارسی ترجمه کرده بود. این ترجمه،

^۱ homographs

^۲ <https://www.trans-int.org/index.php/transint>

پروژه‌ای بود که محقق (به‌عنوان استاد درس «ترجمه تشریحی») برای درس دانشجویان خود مقرر کرده بود. از هریک از مقالات ترجمه شده، ۷۰۰ کلمه اول بخش دوم مقاله، برای بررسی انتخاب شد (تقریباً ۲۴۵۰۰ کلمه درمجموع). تمامی مقالات (مطابق با آموزش‌های نگارنده) در نرم‌افزار مموکیو^۱ ترجمه شده بودند و دانشجویان پروژه ترجمه خود را به‌صورت فایل متنی (*docx) از نرم‌افزار خروجی گرفته بودند و آن را با نرم‌افزار word ویرایش نهایی نموده و تحویل محقق داده بودند. در طول ترم، مدرس هیچ آموزشی درباره دستور خط مصوب به شرکت‌کنندگان ارائه نکرده بود و تنها مباحث ترجمه‌ای در کلاس آموزش داده شده بود. استفاده دانشجویان از منابع واژگانی و پیکره‌ای مختلف (مانند، لغت‌نامه‌های تک‌زبان و دوزبانۀ کاغذی، نرم‌افزاری و اینترنتی) جهت ترجمه مقالات آزاد بود. برای اطمینان از این که شرکت‌کنندگان از سرویس‌های ترجمه ماشینی که ترجمه را به‌صورت تایپ شده، تحویل کاربر می‌دهند، برای ترجمه استفاده نکرده‌اند، محقق بخش انتخابی، از ترجمه شرکت‌کنندگان را با ترجمه تولیدی مترجم گوگل^۲ مقایسه نمود. با انجام این مقایسه، ترجمه ۴ نفر از شرکت‌کنندگان نهایی به‌دلیل داشتن شباهت زیاد، به ترجمه ماشینی از بررسی نهایی حذف شد و شمار شرکت‌کنندگان از ۳۹ نفر اولیه به ۳۵ نفر کاهش یافت.

در ادامه، محقق بر پایه دستور خط مصوب (فرهنگستان، ۱۴۰۱) ترجمه‌ها را به‌صورت خط‌به‌خط بررسی کرد؛ تا خطاهای رسم الخطی موجود در آن‌ها را شناسایی، استخراج و دسته‌بندی کند. بررسی خط‌به‌خط متون، دو مرتبه انجام شد؛ تا احتمال از قلم افتادن خطاها کاهش یابد. در مرتبه دوم، خطاهایی شناسایی گردید که دفعه اول از نظر محقق دور مانده بود. در مواردی که محقق، باوجود مبنا قرار دادن دستور خط، همچنان درباره صورت صحیح کلمات دچار تردید بود، به فرهنگ املایی مصوب فرهنگستان (صادقی و زندی‌مقدم، Sadeghi & Zandi-Moghadam, 2015) نیز مراجعه شد. با این حال، کلماتی نیز در متون ترجمه‌شده مشاهده گردید که در این منبع دوم نیز موجود نبودند (برای نمونه، خودزیست‌نگاری) و محقق برای تعیین صورت صحیح آن‌ها به متن دستورالعمل‌های دستور خط مصوب مراجعه کرد.

از آنجایی که دستور خط به‌صراحت اعلام می‌کند که به‌دنبال نظام‌مند کردن نشانه‌های سجاوندی نیست و درعمل نیز به این مقوله نمی‌پردازد (فرهنگستان، ص. ۱۲). برای بررسی کاربرد نشانه‌های سجاوندی در متون، از دستورالعمل سینتاس و رمائل (Cintas & Remael, 2020) به‌عنوان معیار استفاده شد. استفاده از این منبع، به این دلیل انجام شد که نشانه‌های سجاوندی (بجز نشانه گیومه فارسی) بین فارسی و انگلیسی مشترک هستند.

^۱ MemoQ Translator Pro 9.12.9

^۲ <https://translate.google.com>

۴. یافته‌ها

به‌طور کلی، می‌توان خطاهای مستخرج از ترجمه‌های دانشجویان را به سه گروه عمده دسته‌بندی کرد: (الف) خطاهای فاصله‌گذاری بین اجزای کلمات و ترکیبات، (ب) خطاهای نگارش نشانه‌های ثانوی و (ج) خطاهای درج نشانه‌های سجاوندی.

۴.۱. خطاهای فاصله‌گذاری

در متون بررسی‌شده، انواعی از خطاهای فاصله‌گذاری بین اجزای تشکیل‌دهنده کلمات و ترکیبات مشتق، مرکب و مشتق مرکب مشاهده گردید.

۴.۱.۱. درج فاصله کامل بین اجزای اسامی مرکب

از دید دستور خط^۱ (صص. ۶۰-۵۸)، باید بین اجزای سازنده بسیاری از ترکیب‌های فارسی «نیم‌فاصله» درج شود و تنها ترکیب‌های بسیط‌گونه (فصلنامه، ماهنامه) پیوسته‌نویسی شوند^۲؛ درج «فاصله کامل» بین اجزای ترکیبات همواره نادرست است. از باب نمونه، دستور خط^۳ (ص. ۵۸) تصریح می‌کند؛ در ترکیب‌هایی که نشانه پایانی جزء اول و نشانه آغازین جزء دوم، یکسان باشند، باید بین اجزای تشکیل‌دهنده نیم‌فاصله درج شود (مکان‌نما). به‌همین ترتیب، توصیه دستور خط^۴ (ص. ۵۹) آن است که در ترکیب‌هایی که نشانه پایانی جزء اول، «های غیرملفوظ» است، بین اجزای سازنده نیم‌فاصله درج شود (یکپارچه‌سازی). همچنین، بین اجزای ترکیب‌هایی که در آن‌ها جزء دوم «بن مضارع فعل» باشد (زبان‌شناسی)، باید نیم‌فاصله درج نمود (ص. ۶۲). در متون بررسی‌شده، اسم‌های مرکب فراوانی مشاهده شد که بین اجزای آن‌ها «فاصله کامل» (به‌جای نیم‌فاصله) درج گردیده بود (طبقه بندی^۵/طبقه‌بندی). در (۱) مواردی پرتکرار از این خطا را می‌توان دید. صورت پیوسته‌نویسی شده برخی از اسامی نیز متداول است (فناوری)؛ اما درج نیم‌فاصله ترجیح دارد (فن‌آوری).

(۱) ۳

یادداشت‌برداری*، جمع‌آوری*، همه/جهت/تصمیم‌گیری*، فن‌آوری*، یکپارچه/زمینه/استاندارد/مفهوم‌سازی*، زبان/شیوه/جمعیت/روش‌شناسی*، اعتبارسنجی*، انعطاف‌پذیری*، سرمایه/اشتراک‌گذاری*، حاشیه‌نویسی*.

^۱ برخی نشانه‌های خط فارسی، به‌واسطه ویژگی‌های ذاتی خود امکان چسبیدن به برخی نشانه‌های دیگر فارسی را ندارند (برای نمونه، «و» و «گ» در «سوگیری»). درواقع، بین این نشانه‌ها ذاتاً نیم‌فاصله به‌وجود می‌آید. دستور خط (ص. ۲۳) از اصطلاح «بی‌فاصله» برای این پدیده استفاده می‌کند؛ (یعنی، «و» و «گ» در کلمه «سوگیری» بی‌فاصله‌نویسی شده‌اند). بنابراین، برای سهولت، ما بین «نیم‌فاصله‌گذاری» بین اجزای کلمات و «بی‌فاصله‌نویسی» آن‌ها تمایزی قائل نمی‌شویم؛ چراکه به‌طور منطقی و از منظر صوری، این دو پدیده تفاوتی با یکدیگر ندارند.

^۲ صورت‌های ناصحیح را با نشانه «*» مشخص می‌کنیم.

^۳ تمامی نمونه‌هایی که در این بخش ارائه می‌گردد از متون بررسی‌شده استخراج شده‌اند.

خدمت/پیام‌رسانی*؛ مستند/شبیه/فعال‌سازی*؛ ذره‌بین*؛ خود افشایی/تنظیمی/ارزیابی*؛ شرکت‌کنندگان*، ارائه/استفاده‌کنندگان*، طعم‌دهنده*، تراز‌کننده*؛ کلیدواژه*، خط‌مشی*، اتفاق/اختلاف‌نظر*، (یک) نمونه کار*، ثبت‌نام*، نقل‌قول*؛ دانش‌آموزان*؛ راه‌حل/کار*؛

درج فاصله کامل بین اجزای صفات مرکب

صفات مرکب متعددی مشاهده گردید که دانشجویان بین اجزای آن‌ها «فاصله کامل» (به‌جای نیم‌فاصله) درج کرده بودند (فرآیند محور* فرآیند محور). در رابطه با صفات مرکب، دستور خط^۲ (ص. ۶۶) تصریح می‌کند؛ باید بین اجزای آن‌ها نیم‌فاصله درج شود («زخده‌بی‌خبر»، «بدمجان‌دورقاب‌چین»). در (۲) تعدادی از این نوع خطا آمده است. صورت پیوسته‌نویسی شده برخی از این صفات (زمان‌بر؟) نیز متداول است؛ اما ترجیح درج نیم‌فاصله است (زمان‌بر).

(۲)

تأمل/چالش‌برانگیز*، تعجب‌آور*، اثرگذار*، خشونت/توهین‌آمیز*، انگشت‌شمار*، زمان‌بر*، اجتناب/توقف-ناپذیر، گذشته/آینده‌نگر، انعطاف‌پذیر، (تحقیق) خود مردم‌شناختی*، بوم‌شناختی، چندبعدی/زبان/حالت/فرهنگی*، (ترجمه شفاهی) راه دور*، منحصر به فرد*، کوتاه/میان/بلند/طولانی‌مدت، کم/پرتکرار*، (اشتباهات) پشت سر هم*، به هم پیوسته*، در هم آمیخته/تنیده*، محصول/متن/مسئله/معلم/زبان‌آموز محور*، سلسله‌مراتبی*، (پژوهش) مقیاس کوچک/بزرگ/متوسط*، (آموزش) سطح بالا/پایین*؛ خودگردان*، (گزینش) مبتنی بر شایستگی*، مبتنی بر تصمیم‌گیری*، (ارزشیابی) مبتنی بر واقعیت*؛

دو نوع بسیار پرتکرار از صفات مرکبی که دانشجویان بین اجزای آن‌ها فاصله کامل درج کرده بودند، «صفات فاعلی» و «صفات مفعولی» مشتق از افعال مرکب و افعال گروهی بودند (اثبات شده* اثبات شده). دستور خط^۲ (ص. ۶۸) تأکید می‌کند؛ که بین اجزای چنین صفت‌هایی («آب‌گذشته») نیم‌فاصله درج شود. تعدادی از این نوع خطا در (۳) آمده است.

(۳)

(متون) ترجمه شده*، (ترجمه) انتخاب شده*، (دیدگاه) بررسی شده*، (مقالات) نوشته شده*، (کتاب) تدوین شده*، (مترجمان) تعیین شده*، (مؤلفه‌های) توصیف شده*، (مطالب) منتشر شده*، (افراد) شرکت‌کننده*، (نتایج) به دست آمده*، (دانشجویان) آموزش دیده*، (مذاکرات) انجام شده*، (موارد) یاد شده*، (متون) تراز شده*، (تحقیقات) گزارش شده*، (مقالات) نوشته شده*، (سؤالات) مطرح شده*، به کار گرفته شده*، جمع‌آوری

شده*، (متن) دستکاری شده*، (فرم) انتخاب شده*، (مقوله‌های) به‌دست آمده* (فن‌آوری‌های) پیش پا افتاده*، درجه‌بندی شده*؛

نوع دیگری از صفات مرکب که دانشجویان بین اجزای آن‌ها فاصله کامل درج کرده بودند، صفات دارای جزء عددی بود (سه ساعته* /سه ساعته).^۱ در این خصوص، دستور خط^۲ (ص. ۶۵) تصریح می‌کند؛ باید بین اجزای نیم‌فاصله درج شود («دو هنر/روپانصدساله»). تعدادی از این خطاها در (۴) فهرست شده است.

(۴)

یک/دو طرفه*، دومرحله‌ای*، دو بخشی*، دو سویه*، چهار جهتی*، چهار هفته‌ای*، سه کلمه‌ای*، (متن) ۱۴۱ کلمه‌ای*؛

درج فاصله کامل بین اجزای قیود مرکب

تعداد قابل توجهی قیود مرکب (متشکل از حرف اضافه به‌علاوه اسم) مشاهده گردید که دانشجویان بین اجزای آن‌ها «فاصله کامل» (به‌جای نیم‌فاصله) درج کرده بودند (به درستی* /به‌درستی). دستور خط^۲ (ص. ۳۸) اشاره می‌کند؛ زمانی که حروف اضافه‌ای که در ساختار قیود مرکب به‌کار می‌روند، با نیم‌فاصله از آن‌ها نوشته می‌شوند. برخی از این خطاها در (۵) فهرست شده‌اند.

(۵)

به تدریج*، به مرور*، به سختی، به دقت*، به ندرت*، به تفصیل*، به کندی*، به راحتی*، به ویژه*، به وفور*، به صراحت*، به خوبی*، به خصوص*، به زودی*، به شدت*، به تنهایی*، به تازگی*، به صراحت*، به راحتی*، علی‌الخصوص*، علی‌الصول، علی‌القاعده*، در نهایت*، در ابتدا*، در حقیقت*، در اصل*، در واقع*، در عمل*، با عجله*، بی هدف*، بی طرف*، تا کنون*، تا حالا*؛

۴.۱.۲. درج نیم‌فاصله بین (تمام یا برخی از) اجزاء افعال مرکب و گروهی

شمار قابل توجهی افعال مرکب و افعال گروهی (عبارات فعلی)^۲ شناسایی گردید که دانشجویان بین اجزای آن‌ها «نیم‌فاصله» (به‌جای فاصله کامل) درج کرده بودند (ضبط‌شده/ست* /ضبط شده است)، درحالی‌که دستور خط^۲

^۱ صفار مقدم (Safar-Moqaddam, 2007) آن‌ها را صفات «شمارشی» می‌نامد.

^۲ عبارت‌های فعلی از سه جزء یا بیشتر (اغلب، یک حرف اضافه، یک اسم و یک فعل) ساخته می‌شوند (مهرآوران، Mehravaran, 2009).

(ص. ۳۸) درج فاصله کامل درج بین اجزای آن‌ها را الزامی می‌داند. در (۶) و (۷) برخی از این خطاها فهرست شده‌اند.

(۶)

افعال مرکب: (یادداشت‌برداری) شده است*، (تأثیر) گذاشته بود*، (واضح) نبوده است*، کار می‌کنند*، (تحقیقات) نشان داده بود*، (نقش) داشته است*، (ترجمه) کرده باشد*، (برگزار) کرده است*، تبدیل شده است، ثبت شده است*؛

(۷)

عبارت‌های فعلی: در نظر گرفته می‌شود*، به وجود آمده است*، (می‌توان) به کار برد*، از دست می‌رود*، به دست می‌آید*، از سر گرفته شد*، (با یکدیگر) در میان می‌گذارند* به خاطر می‌آورد*، از بین می‌رود*، به چالش کشیده می‌شود*، به وقوع پیوست*؛

باید اشاره کنیم که بین اجزای صفات مشتق از افعال مرکب و گروهی باید نیم‌فاصله درج گردد ((۳) بالا را ببینید). برای درک بهتر موضوع، با مقایسه (۸ الف) و (۸ ب) می‌بینیم که در (۸ الف) ترکیب «ضبط شده» جزئی از عبارت فعلی است؛ در حالی که در (۸ ب) ترکیب «ضبط شده»، صفتی مشتق از فعل مرکب است و اسم ماقبل خود (صد) را توصیف می‌کند.

(۸)

الف. صدای سخنرانان روی رایانه لوحی ضبط شده است.

ب. صدای ضبط شده روی رایانه لوحی.

درج فاصله کامل بین پیشوند و جزء فعلی در افعال پیشوندی

دانشجویان در موارد متعددی بین اجزای افعال پیشوندی فاصله کامل (به جای نیم‌فاصله) درج کرده بودند (فراگرفتند* / فراگرفتند) در حالی که دستور خط درج نیم‌فاصله بین اجزای آن‌ها («به‌دربرد») را الزامی می‌داند (ص. ۶۳). در (۹) تعداد از این نوع خطاها فهرست شده‌اند.

(۹)

بر انگیزاند*، جا انداختن (اطلاعات)*، سر در آوردن*، بر می‌آیند*، بر می‌خورند*، بر شمرد*، بر نمی‌تابند*، برگزینند*، فرو نشانند*، در بر گرفت*، بر آورد کرد*؛

پیوسته‌نویسی پیشوند و تکواژ آزاد در افعال

افعال متعددی مشاهده گردید که در آن‌ها دانشجویان، پیشوند و تکواژ آزاد را پیوسته‌نویسی کرده بودند؛ درحالی‌که دستور خط (ص. ۶۱)، با لحاظ برخی موارد استثنا، درج نیم‌فاصله بین این اجزاء را الزامی می‌داند (میدهمیم*می‌دهیم). شماری از این خطاها در (۱۰) آمده است. همان‌طور که از نمونه‌ها پیداست، در تمامی موارد، پیشوند تصریفی «می-» یا «نمی-» پیوسته‌نویسی شده بود؛^۱

(۱۰)

میتوانستند*، (ادامه) میدهند*، میگذارند*، (مواجهه) میشوند*، (تجربه) میکنند*، (تلقی) میشود*، (بررسی) میکنند*، (موافق) نمی‌باشند*، (مقایسه) میکنند*، (نشان) میدهند*، (حذف) میکردند*، (تدریس) میشود*، (انتظار) می‌رود*؛

درج فاصله کامل بین پیشوند(واره) و تکواژ آزاد

کلمات متعددی شناسایی گردید که در آنها دانشجویان بین پیشوند(واره) و تکواژ آزاد «فاصله کامل» درج کرده بودند درحالی‌که طبق دستور خط باید بین این اجزاء نیم‌فاصله قرار می‌دادند (ناهنجار*ناهنجار). این نوع خطا هم در نگارش کلمات دارای پیشوند(های) تصریفی (بویژه، «می-» و «نمی-») و هم در کلمات حاوی پیشوند(های) اشتقاقی (از قبیل «به»، «با»، «لا»، «بی»، «غیر»، «ضد»، «چند»، «پر»، ...) مشاهده گردید. در (۱۱) و (۱۲) نمونه‌هایی متعددی از این نوع خطا را می‌بینیم.

(۱۱)

پیشوندهای اشتقاقی: نا- متعارف*، غیر- دانشگاهی/منطقی/خطی/یومی/معتبر/عمدی/کلامی*، ضد- ارزش*، پر خطا/خطر*، پیش فرض/نیاز/زمینه/ارزیابی*، پیش/پس/پسا ویرایش*، بین فردی/نهادی/المللی*، بینا/میان فرهنگی*، قابل دسترسی/توجه/قبول/دیدن/اجرا/اعتماد/تعریف*، بی ادبانه/پایه/وقفه*، بی تجربه/اطلاع/پایان*، شبه/غیر نظامند*، به/با صرفه*، با تجربه*، چند لایه/ای/فرهنگی*، فرا ذهنی/ملیتی/زبانی*؛

(۱۲)

پیشوندهای تصریفی: می شد/نمود/رسید/دهد/گذارند*، نمی توانستند/شنیدند*، می دادند/کردند*؛

^۱ شمار پیشوندهای تصریفی، که مقوله نحوی یا بار معنای تکواژ آزاد را به‌صورت اساسی تغییر نمی‌دهند، نسبت به پیشوندهای اشتقاقی بسیار کمتر است (اسماعیلی‌شکوه، ۲۰۰۵، Esmaeili Shokouh).

درج فاصله کامل بین پسوند(واره) و تکیواژ آزاد به جای درج نیم‌فاصله یا پیوسته‌نویسی این دو جزء کلمات بسیار زیادی شناسایی شد که در آن‌ها دانشجویان بین پسوند (واره)ها و تکیواژهای آزاد «فاصله کامل» درج کرده بودند؛ درحالی‌که مطابق با دستور خط (ص. ۵۹-۶۱) اجزای این کلمات باید عموماً به صورت پیوسته کتابت شوند؛ یا در مواردی مشخص بین اجزای آن‌ها «نیم‌فاصله» درج شود. در (۱۳) تعدادی از این خطاها فهرست شده‌اند. همان‌گونه که مشخص است، بیشتر این پسوندها تصریفی هستند. به پیروی از دستور خط، باید (حسب مورد) بین اجزای این کلمات نیم‌فاصله قرار داد، یا آن‌ها را پیوسته نوشت (وسیع‌تر، پیامک‌ها، مصاحبه‌ها، ویژگی‌های، پیکره‌ای ...). در برخی موارد، بین بیش از یک پسوند، فاصله کامل درج شده بود (برای نمونه، کلمه «حرفه‌ای‌تر»، که در آن پسوند اول (-ای) اشتقاقی و پسوند دوم (-تر) تصریفی است). در برخی موارد نیز در یک کلمه هم بعد از پیشوند و هم قبل از پسوند، فاصله کامل قرار داده شده بود (برای نمونه، کلمه «به صرفه تر*»؛ صورت صحیح این کلمات به ترتیب «حرفه‌ای‌تر» و «به صرفه‌تر» است.

(۱۳)

وسیع/برجسته/دقیق/سخت/مرتبط/طولانی/رسمی تر*، گسترده/مثبت/دشوار/ضروری ترین،
شده/داده/کرده/نموده اند*، سخنرانی/بخش/ برنامه/موقعیت/آن/این ها*، ویژگی/سال/فناوری/فعالیت/پروژه/
زبان/جنبه/بافت/دوره/سازمان های*، پژوهش/نکته/مترجم های*، پیکره/افزاینده/زمینه/گسترده ای

درج فاصله کامل قبل و/یا بعد از میانوندها

علاوه بر مشاهده مواردی از درج «فاصله کامل» بین پیشوندها و پسوندها و تکیواژهای آزاد، کلماتی مشاهده شد که در آن‌ها قبل و/یا بعد از میانوندها فاصله کامل قرار داده بودند؛ این در حالی است که دستور خط (ص. ۶۳) بر درج «نیم‌فاصله» قبل و بعد از میانوندها («ا، به، تا و واو») تأکید دارد (رو به رو* /رو به رو). نمونه‌هایی از این نوع خطا در (۱۴) درج شده است. مشخص است که در کلمه «رو به رو»، هم قبل و هم بعد از میانوند (به) به اشتباه فاصله کامل درج شده است؛ درحالی‌که در کلمه «جا به جا» تنها قبل از میانوند اشتباهی فاصله کامل درج شده است.

(۱۴)

سر تا سر*، جا به جا*، دست به دست*، تک به تک*، خود به خود*، پا به پا*، گام به گام*

۳.۱.۴. درج فاصله کامل قبل و بعد از «واو» در مرکب‌های عطفی

در ترجمه‌های بررسی شده، شماری ترکیبات عطفی واژگانی شده مشاهده گردید که در آن‌ها دانشجویان ماقبل و بعد از «واو» فاصله کامل درج کرده بودند؛ درحالی‌که طبق دستور خط (ص. ۶۳) باید بین اجزای ترکیبات عطفی «واو» دار نیم‌فاصله درج شود («ترف و تفتق، آب و هوا...»). (۱۵) شماری از این خطاها را نشان می‌دهد.

(۱۵)

گفت و گو*، گفت و شنود*، جست و جو*، چاپ و نشر*، رد و بدل*، تجزیه و تحلیل*، کم و کاستی*، کم و کیف*، حد و مرز*

درج فاصله کامل بین اجزای تشکیل‌دهنده «ترکیبات حاصل از تکرار یک کلمه»

تعدادی ترکیبات واژگانی شده حاصل از تکرار کلمات، مشاهده کرده بودند که دانشجویان بین دو جزء آن‌ها «فاصله کامل» درج کرده بودند؛ درحالی که دستور خط (ص. ۶۲) تصریح می‌کند که بین اجزای چنین ترکیباتی باید نیم‌فاصله درج شود («کم‌کم»، «نگ‌نگان»). در (۱۶) شماری از این خطاها قابل مشاهده است.

(۱۶)

تک تک*، جزء جزء*، جفت جفت*، رفته رفته*، بخش بخش*، هجا هجا*، اندک اندک*، بند بند*،

درج فاصله کامل بین اجزای تشکیل‌دهنده «حروف اضافه مرکب دوجزیی»

شمار قابل توجهی «حروف اضافه مرکب دوجزیی» مشاهده شد که دانشجویان بین اجزای آن‌ها «فاصله کامل» درج کرده بودند؛ درحالی که طبق دستور خط (دستور خط، ص. ۶۹-۷۰) باید «نیم‌فاصله» درج می‌نمودند (به- عنوان* / به‌عنوان - به جای* / به‌جای). این ترکیبات از یک حرف اضافه ساده پیشین/پسین (با، به، از، در، ...) به‌علاوه یک اسم تشکیل می‌شوند. در (۱۷) فهرستی از این نوع خطا آمده است.

(۱۷)

الف - حروف اضافه مرکب با «به»:

به مثابه/طور(ی)/شکل/صورت/رغم*؛ به وسیله/همراه/طریق/شیوه/دلیل*؛ به سبب/دنبال/تبع/گفته/واسطه*؛
به کمک/مدد/یاری/الطف/منظور*؛ به عوض/اسوی/سمت/طرف/روی/ازعم*؛ به میزان/ازای/نظر/خاطر*؛
به جای/علاوه/منزله/افراخور*؛ به مناسبت/ظن/گونه‌ای/نحوی*؛ به محض/موجب/الحاظ/جهت*؛
بنا/نسبت/راجع/نظر به*

ب - حروف اضافه مرکب با «در»:

در ضمن/مقابل/برابر/میان/بین/خصوص/قبال*؛ در حین/طول/امتداد/طی/پی/باب/نتیجه*؛
در زمینه/ازای/مقام/جهت/راستای*؛

ج - حروف اضافه مرکب با «از»:

از طریق/سر(اجبار)/جمله/الحاظ*؛ از سمت/اسوی/جهت/طرف*؛ از نظر/منظر/حیث/قبل*؛ قبل/بعد/پیش/پس/غیر از*

د - حروف اضافه مرکب با «بر»:

بر اساس/پایه/روی*؛ بر خلاف/وفق/حسب/طبق*؛ مبنی/مبتنی/بنا/علاوه بر*

۴.۱.۴. درج نیم‌فاصله بین (تمام یا برخی از) اجزای تشکیل‌دهنده «حروف اضافه مرکب سه‌جزئی»

تعدادی «حروف مرکب سه‌جزئی» نیز شناسایی گردید که دانشجویان بین (تمام یا برخی از) اجزای آن‌ها «نیم‌فاصله» درج کرده بودند؛ درحالی‌که لازم است (برخلاف اجزای حروف اضافه دوجزئی) بین آن‌ها «فاصله کامل» درج شود (دستور خط، ص. ۷۰). در (۱۸) شماری از این خطاها آمده است. برای نمونه، در (۱۸) در ترکیب «با توجه به»^{*} مشاهده می‌کنیم که دو نیم‌فاصله (به جای دو فاصله کامل) بین اجزا درج گردیده است؛ درحالی‌که در ترکیب «بانظر به»^{*} تنها یک نیم‌فاصله بین «با» و «نظر» درج شده است و با درج فاصله کامل بین این دو جزء، صورت موردنظر دستور خط (با توجه به) قابل تأمین است.

(۱۸)

باتوجه‌به^{*}، بانظر به^{*}، به‌غیر از^{*}، دررابطه با^{*}، درتطابق با^{*}؛

درج فاصله کامل بین (تمام یا برخی از) اجزاء «حروف ربط مرکب دوجزئی و سه‌جزئی»

در موارد بسیاری، دانشجویان بین اجزاء «حروف ربط مرکب» نیز «فاصله کامل» درج نموده بودند (در حالی که^{*} درحالی‌که). این حروف از دو یا چند کلمه ساخته می‌شوند که معمولاً یکی از آن‌ها حرف اضافه یا حرف ربط ساده (مانند، زیرا، که، اما، و، یا، تا و چون) می‌باشد. (دستور خط، ص. ۷۰-۷۱)، حروف ربط مرکب را به دو دسته «دارای که» و «بدون که» تقسیم می‌کند و درج «نیم‌فاصله» بین اجزای آن‌ها را ضروری می‌داند. (۱۹) شماری از این خطاها را فهرست نموده است.

(۱۹)

الف- حروف ربط مرکب دارای «که»: در حالی که^{*}، چنان که^{*}، آن چنان که^{*}، از آنجا(یی) که^{*}، با آنکه/اینکه^{*}، بی‌بدون آنکه/اینکه^{*}، چنان که^{*}، چون که^{*}، در صورتی که^{*}، به شرطی که^{*}، به شرط اینکه^{*}، مشروط به اینکه^{*}، همین که^{*}، زمانی/هنگامی که^{*}، اگر که^{*}، مگر این که^{*}؛

ب- حروف ربط مرکب بدون «که»: با وجود این^{*}، از این/آن رو^{*}، از این/آن گذشته^{*}، بنا بر این^{*}، به این/همین/همان علت/دلیل^{*}، به این/بدین ترتیب^{*}، از یک سو/طرف^{*}، از سوی/طرف دیگر^{*}، با این حال^{*}، با این همه^{*}، در عین حال^{*}، نه تنها^{*}، علاوه بر این^{*}، در این میان/بین^{*}، در این/همین راستا^{*}، از این نظر/منظر/دید/دیدگاه^{*}، در عین (ساده بودن)^{*}، تا جایی که (ما می‌دانیم)^{*}، گر چه^{*}، اگر چه^{*}، چنان چه^{*}، بر روی هم^{*}، روی هم رفته^{*}، من حیث المجموع^{*}، به هر طریق/جهت/تقدیر^{*}؛

۴.۱.۵. پیوسته‌نویسی (تمام یا برخی از) اجزاء «حروف ربط مرکب دوجزئی و سه‌جزئی»

دانشجویان تمام یا برخی از اجزای شماری از «حروف ربط مرکب دوجزئی و سه‌جزئی» را «پیوسته‌نویسی» کرده بودند؛ درحالی‌که باید بین آن‌ها «نیم‌فاصله» درج می‌کردند. (۲۰) برخی از این خطاها را نشان می‌دهد. همان‌گونه

که مشهود است، «همانطوری که*» و «درحالی که*» کاملاً پیوسته‌نویسی شده‌اند (صورت صحیح آن‌ها «همان‌طوری که» و «درحالی که» است). در «همان‌طور که*» دو جزء «همان» و «طور» پیوسته‌نویسی شده‌اند و بین آن‌ها و «که» فاصله کامل درج شده است (صورت معیار این ترکیب «همان‌طور که») می‌باشد. ممکن است برخی صورت‌های موجود در (۲۰) را در بین فارسی‌زبانان متداول باشند (برای نمونه، زمانیکه*؛ اما ترجیح دستور خط، درج نیم‌فاصله بین اجزای این حروف ربط مرکب است.

(۲۰)

همان‌طور که*، همین‌طور که*، همان‌طوریکه*، از آنجاییکه*، در صورتیکه*، هنگامیکه*، زمانیکه*، درحالیکه*؛

درج فاصله کامل بین «های غیرملفوظ» و نشانه «ی»

گذشته از این که استفاده از نشانه «ی» بعد از «های غیرملفوظ» یا «های بیان حرکت» پایانی، از دید دستور خط منسوخ است و دستور خط به جای آن استفاده از «یای کوتاه» (ء) را الزامی می‌داند، (نامه)، مواردی مشاهده شد که دانشجویان بین این «ها» و «ی» فاصله کامل (به جای نیم‌فاصله) درج نموده بودند (دوره ی* / دوره ی*). در (۲۱) نمونه‌هایی از این خطا را آورده‌ایم. البته، رویکرد دستور خط مصوب فرهنگستان آن است که این کلمات به صورت «صفحه، نشریه و ...» نوشته شوند.

(۲۱)

صفحه ی*، حوزه ی*، امضاکننده ی*، بقیه ی*، شیوه ی*، محاکمه ی*، نشریه ی*؛

درج نیم‌فاصله بین ترکیبات «صفت‌موصوفی» و «مضاف‌مضاف‌الیهی»

در مواردی دانشجویان بین دو جزء ترکیبات صفت‌موصوفی (صفت + اسم) و مضاف‌مضاف‌الیهی (اسم + اسم) «نیم‌فاصله» درج کرده بودند؛ درحالی که طبق دستور خط (ص. ۶۷) بین اجزای این ترکیب‌ها که در آن‌ها کسره کاملاً ملفوظ است، باید فاصله کامل درج گردد (ترجمه شفاهی* / ترجمه شفاهی). شماری از این خطاها را می‌توان در (۲۲) دید.

(۲۲)

الف - صفت‌موصوفی: حافظه‌کاری*، مهارت‌زبانی*، نقش‌مهم*، رابطه‌کاری*، تحقیقات‌جنایی*، موقعیت‌مکانی*، رابطه‌اولیه*، جنبه‌مهم*، تمرین‌سخت*؛
ب - مضاف‌مضاف‌الیهی: تضادمنافع*، افسرپلیس*، مترجمان‌پلیس*، عمل‌ترجمه*، ردیاب‌چشم*، شماره‌خطا*، خطر فراموشی*، مجری‌قانون*؛

درج فاصله کامل بین اجزای ترکیبات عربی الاصل و مشتقات آن‌ها

دانشجویان در موارد متعددی بین اجرای ترکیبات عربی الاصل (دارای «ال-») «فاصله کامل» قرار داده بودند؛ درحالی‌که با توجه به کلیت قواعد دستور خط مصوّب و نمونه‌های موجود در متن آن (برای نمونه، «خلق/السّاعه» و «دایره/المعارف») باید بین این اجزا «نیم‌فاصله» درج گردد. تعدادی از این خطاها را در (۲۳) می‌بینید.

فارغ التحصیلان*، دستور العمل*، علی الاصول*، علی القاعده*، علی الخصوص*، خارق العاده*، کثیر الانتشار*؛

درج نیم‌فاصله بین «را» نقش‌نمای مفعول و ضمایر «این» و «آن» یا پیوسته‌نویسی آن‌ها

دانشجویان، در مواردی بین این ضمایر و «را» نیم‌فاصله درج کرده بودند؛ درحالی‌که این عناصر مستقل هستند و بنابراین باید با فاصله کامل از یکدیگر کتابت شوند (آن را* / آن را). در مواردی نیز این عناصر پیوسته‌نویسی شده بودند. در (۲۴) برخی از این خطاها را می‌بینید.

آن را*، این را*، آن را*، این را*؛

درج نیم‌فاصله بین اعداد شمارشی و اسم بعد از آن‌ها

در مواردی، دانشجویان بین اعداد شمارشی (غیرپیشوندی) و اسم بعد از خود «نیم‌فاصله» درج کرده بودند. از آنجایی‌که این اعداد، جزیی از اسامی بعد از خود نیستند، باید با «فاصله کامل» از آن‌ها کتابت شوند (دوساعت* / دو ساعت). در (۲۵) برخی از این خطاها را می‌بینید.

۴۱ متن*، ۲۷ شرکت‌کننده*؛

۲.۴. خطاهای نگارش نشانه‌های ثانوی

خط فارسی ۳۳ نشانه اصلی و ۱۰ نشانه ثانوی (مد روی الف، تنوین‌ها، تشدید، حرکات فتحه، ضمه، کسره و ساکن و یای کوتاه) دارد (دستور خط، صص. ۲۸-۳۳). در این تحقیق، خطاهای متعددی درباره نگارش نشانه‌های (عمدتاً ثانوی) مشاهده شد که در این قسمت به آن‌ها می‌پردازیم.

۱.۲.۴. عدم درج نشانه «یای کوتاه» (ء) روی «های غیرملفوظ»

در موارد بسیار زیادی، دانشجویان «یا کوتاه» (ء) را روی های غیرملفوظ درج نکرده بودند (توسعه برنامه* / توسعه برنامه) درحالی‌که درج آن الزامی است (دستور خط، ص. ۳۳، جدول ۲، نشانه ۷). در (۲۶ الف) نمونه‌هایی از این

خطا قابل مشاهده است. مواردی نیز مشاهده گردید که در آن‌ها دانشجویان، به جای یای کوتاه (ء) از نشانهٔ یا (ی) استفاده کرده بودند. چنین مواردی در (۲۶ب) قابل مشاهده است.

(۲۶)

الف. عدم درج یای کوتاه: توسعه* (برنامه‌ها)، موسسه* (بین‌المللی)، چرخه* (اعتبارسنجی)، ترجمه* (شفاهی)، عمده* (نظرات)، نحوه* (بازیابی)، رایانه* (لوحی)، شناسه* (دیجیتالی)، به واسطه* (مترجم)، پیشینه* (زبانی)، مطالعه* (پیکره‌ای)، تجربه* (عاطفی) اولیه* (دانش‌آموزان)؛

ب. درج «ی» به جای یای کوتاه «ء»: نتیجه‌ی* (بررسی)، رشته‌ی* ترجمه‌ی* (شفاهی)، درباره‌ی*^۱

همچنین، اندک مواردی نیز دیده شد که در آن‌ها به جای «یای کوتاه»، نشانهٔ «همزه پایانی بدون کرسی» درج شده بود. (جنبه‌ء* /جنبهٔ). در (۲۷) مواردی از این دست را می‌بینید.

(۲۷)

مجله‌ء*، ترجمه‌ء*؛

۴.۲.۲. خطاهای مربوط به همزه

به‌طور کلی، در رابطه با کتابت نشانهٔ همزه دو نوع خطا مشاهده گردید: الف - عدم درج همزه و ب - درج همزه روی کرسی اشتباه.

عدم درج «همزه میانی ماقبل مفتوح» روی کرسی «الف»

کلمات متعددی شناسایی شد که در آن‌ها دانشجویان همزه میانی ماقبل مفتوح را که باید بر روی «کرسی الف» قرار بگیرد، درج نکرده بودند؛ درحالی‌که، طبق دستور خط (ص. ۴۹)، همزه یک نشانهٔ الزامی است و اگر نشانهٔ ماقبل آن مفتوح باشد (به شرطی که نشانهٔ بعد از آن، یکی از مصوت‌های^۲ /او/، /ای/ یا /- / نباشد) باید بر روی کرسی «الف» درج شود (تاخیر* /تأخیر). در (۲۸) برخی از این نوع خطا قابل مشاهده است. برای کتابت نشانهٔ «أ»، باید کلید ترکیبی «Ctrl+N» را فشرد.

(۲۸)

مبداء*، تامين*، تاسيس*، تاكيد*، تأثيرگذار*، تامل، تايد*، تاسف‌بار*، تاسيس*؛

^۱ یکی از داوران محترم مقاله به‌درستی اشاره کرد که «این مورد به احتمال زیاد براساس نسخه‌های قبلی رسم‌الخط فرهنگستان به این صورت نوشته می‌شود و در کتب درسی دبستان و راهنمایی و حتی دبیرستان هم مدتی به این صورت نوشته می‌شده است».

^۲ vowels

عدم درج «همزه میانی ماقبل مضموم» روی کرسی «واو»^۱

مواردی مشاهده شد که در آن‌ها «همزه روی کرسی واو» درج نشده بود؛ با این که طبق دستور خط (ص. ۴۹) «همزه میانی» که نشانه ماقبل آن مضموم باشد (مشروط بر این که بعد از آن مصوت /او/ نیاید)، باید روی کرسی «واو» نوشته شود (سوال/سؤال). در (۲۹) مواردی از این خطا ارائه شده است.

(۲۹)

موثر*، موسسات*، موسسه*، مودب*، مودبانه*، مولفه*، مولف*، مونث*، موید*، موکد*، روسای*؛

عدم درج «همزه پایانی بدون کرسی» (ء)

در نهایت، کلماتی مشاهده شد که در آن‌ها «همزه پایانی بدون کرسی» درج نشده بود. طبق دستور خط (ص. ۵۱) اگر پیش از «همزه پایانی» نشانه ساکن یا یکی از مصوت‌های /آ/، /او/ و /ای/ بیاید، به صورت بدون کرسی (ء) نوشته می شود (جزء/جزء). مواردی از این نوع خطا در (۳۰) آمده است.

(۳۰)

ارتقا*، جز*، اعضا*، اشیا*، املا*، استئنا*^۲

درج «همزه میانی ماقبل ساکن» بر روی کرسی «الف» (أ)، به جای درج آن روی کرسی دندانه (ئ)

دستور خط تصریح می کند که همزه میانی ماقبل ساکن باید روی کرسی دندانه (ئ) نوشته شود (ص ۵۰). با این وجود، دو کلمه از دو دانشجوی مختلف رؤیت گردید که در آن‌ها چنین همزه‌ای روی دندانه «ا» کتابت شده بود. (۳۱) این دو صورت ناصحیح را نشان می دهد.^۳

(۳۱)

نشأت (می گیرد)*، هیأت (ارزیابی ترجمه)*

درج «همزه میانی» بر روی کرسی «واو»، به جای درج آن بر روی کرسی دندانه (ئ)

دستور خط توضیح می دهد، «همزه میانی» که بعد از آن، یکی از مصوت‌های /او/، /ای/ یا /-/ بیاید باید الزاماً روی کرسی «دندانه» نوشته شود (ص. ۴۹)؛ اما دو کلمه از دو دانشجو شناسایی شد که در آن‌ها این قاعده رعایت نشده بود. این کلمات و صورت صحیح آن‌ها را در (۳۲) می بینید.

^۱ همان داور معتقد است که این مورد نظر نیز می تواند به دلیل «عدم آشنایی [دانشجویان] با کلیدهای مربوطه جهت تایپ و یا حتی نداشتن برجسب حروف فارسی [در] کلیدهای صفحه کلید» باشد

^۲ صورتهایی بدون همزه برخی از این کلمات (برای نمونه، «املا» و «اعضا») نیز بسته به شیوه تلفظ صحیح است (دستور خط، ص. ۵۱).

^۳ ر. ک. به پانوش ۲۱.

(۳۲)

(حوزه) مسئولیت (مترجم شفاهی)*، (نویسنده) مسئول؛ (مسئولیت، مسئول)؛

درج نشانه «ی-» به جای درج «همزه میانی» روی کرسی دندان (ئ-)

در نویسه‌گردانی وام‌واژه‌های فرنگی و در شرایطی که بعداز همزه، یکی از مصوت‌های /ای/، /او/ یا /-/ بیاید، این نشانه بر روی کرسی دندان قرار می‌گیرد (دستور خط، صص. ۴۹-۵۰). با این وجود، دانشجویان در مواردی این اصل را رعایت نکرده بودند، (رییس* /رئیس). در (۳۳) نمونه‌هایی از این خطا قابل مشاهده است.

(۳۳)

ویدیو*، /ایدیولوژی، مسایل*

درج «همزه میانی» بر روی کرسی دندان (ئ-) به جای نگارش نشانه «ی-»

در یک مورد (آئین‌نامه*) مشاهده گردید که یک دانشجو به جای نگارش حرف «ی-» همزه را روی کرسی دندان کتابت کرده بود. احتمالاً این دانشجو با پیروی از تلفظ متفاوتی که برای این کلمه در ذهن داشته است، به جای صورت صحیح (آیین‌نامه) از این صورت استفاده کرده است.

درج «همزه میانی» ماقبل ساکن روی کرسی «الف» (أ)، به جای درج آن بر روی کرسی دندان (ئ-)

در یک کلمه دیگر (مسأله*) نیز یک دانشجو به جای درج همزه روی کرسی دندان آن را روی کرسی الف قرار داده بود؛ درحالی که (طبق قاعده) همزه میانی ماقبل ساکن باید الزاماً روی کرسی دندان کتابت شود (دستور خط، صص. ۵۰). صورت صحیح کلمه نامبرده «مسئله» است (پانوش ۲۱ را ببینید).

درج «همزه پایانی» ماقبل ساکن روی کرسی «واو» (به صورت «ؤ»)، به جای نگارش آن به صورت

بدون کرسی (ء)

در دو مورد (جزء* و سؤال* /سؤ استفاده*) دو دانشجوی مختلف به جای نگارش همزه پایانی بدون کرسی (ء) از همزه روی کرسی «واو» (ؤ) استفاده کرده بودند. طبق قاعده (دستور خط، صص. ۵۱)، صورت صحیح این کلمات به ترتیب «جزء» و «سوء/استفاده» است.

۳.۲.۴. عدم درج تنوین نصب (-) در قیود عربی الاصل دخیل در فارسی

در موارد بسیار زیادی مشاهده شد که دانشجویان برای قیود عربی الاصل تنوین درج نکرده بودند؛ درحالی که کتابت این نشانه در تمامی متون و در صورت ملفوظ بودن ضروری است (دستور خط، صص. ۵۶). نمونه‌هایی از این نوع خطا در (۳۴) آمده است. برای کتابت تنوین‌ها از کلیدهای ترکیبی Shift+Q/W/E استفاده می‌شود.

(۳۴)

صریحا*، صراحتا*، مشترکا*، اجمالا*، معمولا*، بعدا*، قبلا*، عمیقا*، عینا*، تعددا*، قاعدتا*، صرفا*، کاملا*، کلا*،
مجددا*، (م)خصوصا*، مثلاً*، اصولاً*، غالباً*، عمدتاً*، ظاهراً*، حدوداً*، منحصرأ*، طبیعتاً*، احتمالاً*، قطعاً*،
حقیقتاً*، نسبتاً*، استثنائاً*، اساساً*؛

۴.۲.۴. عدم درج نشانه‌ تشدید در مواردی که جهت ابهام‌زدایی معنایی کلمات ضروری است

با اینکه درج تشدید الزامی نیست (دستور خط، ص. ۳۳) اما برای ابهام‌زدایی از معنای کلمات هم‌نویسه^۱ «بنا/بنا» توصیه می‌شود. همچنین، در کتب آموزشی برای نوفارسی‌آموزان و غیرفارسی‌زبانان و مکاتبات و اسناد دولتی در تمامی موارد الزامی است (ص. ۵۷). به‌طور کلی، موارد بسیار نادری از کاربرد تشدید مشاهده گردید و تنها دو کلمه شناسایی شد که درج تشدید در آن‌ها می‌توانست در ابهام‌زدایی معنایی موثر باشد. در (۳۵) این دو کلمه آمده است. البته، در این دو مورد نیز بافت کلام به‌تنهایی می‌تواند از معنای کلمه موردنظر ابهام‌زدایی کند و درج تشدید تنها بر سرعت خوانش متن می‌افزاید. برای درج نشانه‌ تشدید می‌توان از کلیدهای ترکیبی Shift+F استفاده کرد.

(۳۵)

الف- (تحقیقات) کمی* (در این حیطة نادر هستند اما ...)*

ب- (یافته‌های این تحقیق) مبین* (آن است که ...)

۴.۲.۵. عدم حرکت‌گذاری کلمات فارسی و فرنگی

در متون بررسی‌شده، حرکت‌گذاری (اعراب‌گذاری) کلمات به‌ندرت انجام شده بود و این شناسه‌ها تقریباً نادیده گرفته شده بودند؛ درحالی‌که در مواردی حرکت‌گذاری می‌تواند بر ابهام‌زدایی از معنای کلمات و روان‌خوانی متون مؤثر باشد (ص. ۵۷). در (۳۶) سه نمونه از مواردی که حرکت‌گذاری در آن‌ها می‌توانست سودمند باشد، ارائه شده است. برای کتابت حرکات می‌توان از کلیدهای ترکیبی Shift+A/S/D استفاده کرد.

(۳۶)

الف- مترجمان باید حداقل* (حداقل) آشنایی را مقدمات ترجمه شفاهی داشته باشند،

ب- ... برگردان شفاهی بازجویی‌های اداره پلیس امنیت داخلی کشور چین ... *

ج- ... برای نشان دادن ویژگی‌هایی مانند تن* (تن) صدا، احساسات، ...

حرکت‌گذاری برای اسامی خاص فرنگی که به فارسی نویسه‌گردانی شده باشند، دارای اهمیت دوجندان است. با این حال، در متون بررسی‌شده این موارد نیز به‌ندرت حرکت‌گذاری شده بودند؛ به‌طوری‌که کمابیش

^۱ homograph

دشوارخوان بودند. در (۳۷) برخی از این اسامی ارائه شده است. واضح است که خواننده متن می‌تواند در تلفظ (ذهنی) این اسامی فرنگی دچار تردید شود. می‌توان این اسامی را بدین ترتیب حرکت‌گذاری نمود: پُچ‌هَکِر، کِلِت بی‌دولی، گِرِبر، شِرو و دَم/دَم.

(۳۷)

پُچ‌هَکِر* (Pochhacker)، کِلِت بیدولی* (Kellett Bidoli)، گِرِبر* (Gerber)، شِرو* (Shreve)، دَم* (Dam)؛

برخی اسامی خاص فرنگی نیز مشاهده گردید که در آن‌ها (علاوه بر عدم درج حرکت‌ها) نویسه‌گردانی هم چندان مناسب انجام نشده بود. در (۳۸) نمونه‌هایی از این دست و نویسه‌گردانی پیشنهادی را می‌توان دید.

(۳۸)

اگرِیف‌گلیو* (Agrifoglio)، گولد/اسمیت* (Goldsmith)، اولیو* (Olive)، تیسلیس* (Tiselius)، لیننبرینک-گارسیا* (Linnenbrink-Garcia)، گیل* (Gile) (آگری‌فولیو، گلداسمیت، آلیو، تی‌سلیوس، لینن‌برگ-گارسیا، ژیل)؛

۴.۲.۶. خطاهای املائی الگودار

در بررسی متون سه نوع خطای املائی پرتکرار مشاهده گردید. کلماتی مشاهده گردید که در آن‌ها نشانه مد روی «ا» درج نشده بود، (مار* /آمار). در (۳۹) مواردی دیگری از این خطا آمده است.

(۳۹)

آماده*، ایین*، اداب*، امار*، درامد*؛

ترکیبانی نیز مشاهده شد که در آن‌ها دانشجویان به جای «ب» از «به» استفاده کرده بودند (به‌جز* /بجز) و در برخی موارد نیز عکس این موضوع روی داده بود و به جای «به» از «ب» استفاده شده بود (بطور* /به‌طور). (۴۰الف) و (۴۰ب) به ترتیب نمونه‌هایی از این خطاها را نشان می‌دهند.

(۴۰)

الف - «ب» به جای «به»: بطورکلی*، بوسیله*، بدست می‌آید*، بنظر می‌رسد*، بکار رفتند*، برغم، بصورت*، بخاطر*، بطور*، بویژه*، بعلاوه، بشدت*، بشمار می‌آیند*، بنظر*، بجای (تمزک‌بر روی بار ذهنی)*
ب - «به» به جای «ب»: (... رعایت تمامی موارد) به‌جز (مورد آخر...)، به‌جز مدل توانش سنتی*، به‌جز اینکه*، (استفاده) به‌جا* (و به موقع از قلم نوری)

۳.۴. خطاهای فاصله‌گذاری نشانه‌های سجاوندی

در این بخش به معرفی خطاهای مربوط به نگارش نشانه‌های سجاوندی (نقطه، ویرگول، نقطه‌ویرگول، دو نقطه و ...) و ارائه نمونه‌های برای آن‌ها می‌پردازیم.

۳.۴.۱. عدم درج فاصله کامل بین نشانه نقطه (.)، دو نقطه (:)، ویرگول (،)، نقطه‌ویرگول (:)، علامت سوال (?)، علامت تعجب (!)، گیومه پایانی (»-) و پرانتز پایانی (-) و نشانه بعد از آن‌ها طبق قاعده سینتاس و رمائل (Cintas & Remael, 2025)، بعد از این نشانه‌ها باید فاصله کامل درج شود؛ اما در موارد بسیاری دانشجویان این اصل را رعایت نکرده بودند و این نشانه‌ها را به نشانه‌های بعد از خود چسبانده بودند. در (۴۱) مواردی از این نوع خطا را می‌بینید.

(۴۱)

... مورد بررسی قرار نداده است. رویدادهایی که یک ...*؛
این موارد شامل ترجمه دادگاهی، ترجمه شفاهی کنفرانسی، ... می شود*؛
... نووآن، ۲۰۱۲: ستون و داورانت ...*؛
خطاهای پرتکرار در این نوع ترجمه عبارتند از: حذف، گسترش معنایی ...*؛
... نشانه چیست؟ میزان استفاده از قلم نوری به چه ... بستگی دارد؟*؛
«اوه! به مترجم اداره پلیس کره هیچ اعتمادی نیست»*؛
... قواعد یادداشت‌برداری (نظاممند) در محاکمه ...*؛
«ترجمه شفاهی با رایانه لوحی مشکلات متفاوتی نسبت به «یادداشت‌برداری سنتی» دارد...*»

درج فاصله کامل بین نشانه‌های نقطه (.)، دو نقطه (:)، ویرگول (،)، نقطه‌ویرگول (:)، علامت سوال (?)، علامت تعجب (!)، گیومه پایانی (»-) و پرانتز پایانی (-) و نشانه قبل از آن‌ها علی‌القاعده این نشانه‌های باید به نشانه قبل از خود بچسبند؛ اما در موارد بسیار زیادی دانشجویان این اصل را نیز رعایت نکرده بودند و بین نشانه‌های نامبرده و نشانه قبل از آن‌ها فاصله کامل درج شده بود. در (۴۲) نمونه‌هایی از این خطاها آمده است.

(۴۲)

... این دیدگاه‌ها بوده‌اند. به‌ویژه، محققان به دنبال درک ...*؛
... از قرار معلوم، تعدادی از دانشجویان کلماتی را حذف ...*؛
... وارد، ۲۰۱۶: حاتم و میسون، ۱۹۹۰ و ...*؛
سازمان مقاله بدین ترتیب است: در فصل بعدی ...*؛

«... مترجم که نباید حرفای منو تفسیر کنه!»*؛

... دانشگاهیان ناشنوا تا چه حدی می‌توانند به مترجم زبان اشاره اعتماد کنند؟*؛

... (امرسون و هاردی، ۲۰۰۴).*؛

... بر اساس گفته بن‌مان (۱۹۹۷) «مسئولیت حرفه‌ای مترجم در موقعیت گوناگون متفاوت است».*؛

۲.۳.۴. درج نشانه نقطه (.) در جایگاهی قبل از پایان جمله

مواردی مشاهده گردید که در آن دانشجویان نشانه نقطه (.) را در جایگاهی قبل از پایان جمله درج کرده بودند. این خطا عموماً در بافت‌هایی دیده شد که در پایان جمله، استناددهی درون‌متنی انجام شده بود. در (۴۳) دو نمونه از این خطا قابل مشاهده است. در هر دو نمونه، نشانه نقطه باید بعد از استناد درون‌متنی درج گردد.

(۴۳)

این دو روش، ترجمه دیداری اساساً از یکدیگر متمایز هستند. (دیاز فوسز، ۲۰۱۹، ص. ۶۵)*
ارائه‌دهندگان خدمات ترجمه ماشینی از این بهبود سرعت استقبال می‌کنند. (ملینجر، ۲۰۱۷، صفحه ۵۲۹۰)*

درج دو نشانه نقطه (.) در یک جمله واحد

در مواردی نیز مشاهده شد که دو نشانه نقطه در دو جایگاه مختلف در یک جمله واحد درج گردیده بودند. مواردی از این خطا در (۴۴) قابل مشاهده است. این خطا نیز بیشتر در بافت‌هایی دیده شد که در پایان جمله، استناددهی درون‌متنی یا پرانتز توضیحی وجود داشت.

(۴۴)

مترجمان دیداری قبلاً این پدیده را تجربه کرده بودند. (یعنی قرار گرفتن در معرض مستقیم سه سمینار متوالی).

برخی از چالش‌های پیش روی دانشجویان مترجمی در کلاس درس فناوری نیز مشاهده شده است. (مارشمن و بوکر، ۲۰۱۲؛ تودیک، ۲۰۱۲؛ دوهرتی و کنی، ۲۰۱۴).

۲.۳.۴. درج فاصله کامل بعد از گیومه آغازین (–) و پرانتز آغازین (–)

علی‌القاعده، بین این نشانه‌ها و نشانه بعدی، هیچ‌نوع فاصله‌ای درج نمی‌شود؛ اما دانشجویان در موارد بسیار زیادی از این اصل تخطی نموده و فاصله کامل درج کرده بودند. (۴۵) نمونه‌هایی از این خطا را در خود دارد.

(۴۵)

... به قانون تبدیل شده است (گودمن_دلاهانتی و مارچوک، ۲۰۱۶).^{۴۵}؛ (... تبدیل شده است (گودمن ...))؛
... تا «حساسیت به نیازهای موقعیتی متفاوت» را به کارگیرند (کیلن، ۲۰۲۰).^{۴۶}؛ (... تا «حساسیت به نیازهای
موقعیتی متفاوت»)^{۴۷}؛

۴.۳.۴. عدم درج فاصله کامل بین گیومه آغازین (–) و پرانتز آغازین (–) و نشانه قبل از آن‌ها
طبق اصول، بین این نشانه‌های سجاوندی و نشانه قبلی باید فاصله کامل درج شود. با این حال، موارد متعددی
شناسایی شد که دانشجویان در آن‌ها از این اصل عدول کرده و این نشانه‌ها را به نشانه قبلی چسبانده بودند. در
(۴۶) نمونه‌هایی از این خطا قابل مشاهده است.

(۴۶)

... آنان همچنین از اهمیت ایجاز ... پشتیبانی کردند (مارچ، ۲۰۱۲).^{۴۸}؛
... به مترجم نشان دهد که چگونه «سرراشویی لغزنده» را هدایت کند.^{۴۹}؛

درج هم‌زمان فاصله کامل بعد از گیومه/پرانتز آغازین و قبل از گیومه/پرانتز پایانی
در مواردی مشاهده شد که دانشجویان بعد از گیومه/پرانتز آغازین و قبل از گیومه/پرانتز پایانی، هم‌زمان فاصله
کامل درج کرده بودند؛ درحالی که در این موارد نباید فاصله‌ای درج گردد. در (۴۷) نمونه‌هایی از این خطا را
می‌بینید.

(۴۷)

... «نمایش احساسات در فضای باز» دشوار است.^{۵۰}؛
شرکت‌کنندگان این تحقیق ... دانشجوی ارشد (انگلیسی-چینی) بودند.^{۵۱}؛

درج نشانه نقل قول انگلیسی ("... " یا "...") به جای نشانه نقل قول فارسی («»)؛
موارد بسیار زیادی از استفاده اشتباه از نشانه‌های نقل قول انگلیسی به جای گیومه فارسی در متون بررسی شده
مشاهده شد. در (۴۸) نمونه‌هایی از این نوع خطا آمده است.

(۴۸)

کوپونن ... نشان می‌دهد که هنوز «اعتماد به ترجمه ماشینی» دشوار است.^{۵۲}؛
آرسن تصریح دارد که «جوامع ناشنویان باید مترجمان معتبری داشته باشند».^{۵۳}؛ («جوامع ... باشند»)^{۵۴}؛

۵. بحث

همان‌طور که در بخش قبل دیدیم، خطاهای رسم‌الخطی متون را می‌توان به سه دسته عمده تقسیم کرد. (الف) خطاهای فاصله‌گذاری بین اجزای کلمات و ترکیبات، (ب) خطاهای نگارش نشانه‌های ثانوی و (ج) خطاهای درج نشانه‌های سجاوندی. با این که دو حوزه اول اولین بار، حدود سه دهه قبل به‌عنوان حوزه‌های مشکل‌آفرین برای محیط‌های رایانه‌ها و ذخیره و بازیابی اطلاعات معرفی شده‌اند و در یافته‌های تحقیقات مورد اشاره قرار گرفته‌اند (از جمله، حرّی (Horri, 1993)؛ اکبری‌نژاد، (Akbarinejad, 1997)؛ اما همچنان این نوع خطاها در متون فارسی مورد بررسی در این مطالعه به‌وفور دیده شدند. این حاکی از آن است که دست‌اندرکاران خط فارسی، در رسالت خود توفیق چندانی نداشته‌اند. این در حالی است که استفاده از رایانه، برای ذخیره و بازیابی اطلاعات بسیار فراگیرتر از قبل شده است و یک‌دستی خط، اهمیت بیشتری پیدا کرده است.

از منظر فراوانی وقوع، خطاهای مشاهده شده، به دو دسته عمده قابل تقسیم است. دسته اول؛ خطاهایی هستند که عمومیت بیشتری داشتند و تقریباً در متن تمامی دانشجویان دیده شدند. پرتکرارترین این خطاها عبارتند از: عدم درج تنوین، عدم درج یای کوتاه و انواع همزه، درج فاصله کامل بین اجزای قیود، حروف اضافه و حروف ربط مرکب، عدم درج نیم‌فاصله بین اجزای کلمات دارای پیشوند (واره) / پسوند (واره)، فاصله‌گذاری نادرست اسامی و صفات مرکب و خطاهای نشانه‌های سجاوندی. دسته دوم خطاهایی بودند که تنها در متون برخی از دانشجویان مشاهده شدند و عمومیت کمتری داشتند (برای مثال، درج نیم‌فاصله بین اجزای ترکیبات صفت‌موصوفی و مضاف‌مضاف‌الیهی و درج نشانه «ی» به جای «یای کوتاه»). به‌علاوه، توزیع خطاها بین دانشجویان یک‌دست نبود. به نظر می‌رسد که این تفاوت در توزیع، تا حدی به تفاوت آموزش‌های آن‌ها، میزان آشنایی ایشان با دستور خط و روش کتابت نشانه‌های (به‌ویژه ثانویه) فارسی در صفحه‌کلید مرتبط است. همچنین، این نکته حاکی از آن است که تأکید بر پیروی از دستور خط معیار فارسی و رویکردهای آموزش آن در مدرسان مقاطع مختلف تحصیلی یکسان نیست.

در ترجمه‌های بررسی‌شده، شماره صفات مرکب شناسایی شد که دانشجویان با گرت‌برداری از متون مبدأ انگلیسی تولید کرده بودند و بین اجزای آن‌ها فاصله کامل درج شده بود (پیکره‌بنیاد*، مبتنی بر تکه*، خود زیست نگارانه*)^۱. به نظر نگارنده، به تبعیت از دستور خط و از آنجایی که این ترکیبات واحدهای واژگانی مستقل هستند، یا باید بین اجزای آن‌ها نیم‌فاصله درج نمود (پیکره‌بنیاد، مبتنی بر تکه و خودزیست‌نگارانه) و یا اجزای آن‌ها را پیوسته‌نویسی کرد. البته آشکار است که پیوسته‌نویسی این ترکیب‌ها، از نظر زیبایی‌شناختی مطلوب نیست (مبتنی بر تکه* و خودزیست‌نگارانه*). به جای این کار، می‌توان به پیروی از خط انگلیسی و مطابق با پیشنهاد محقق‌زاده

^۱ این ترکیب‌ها به ترتیب از segment-based، corpus-based و autobiographical گرت‌برداری شده‌اند.

و زارعیان (Mohagheghzadeh & Zareian, 2004) این صفات مرکب را به صورت تیره‌دار^۱ کتابت کرد (پیکره‌بنیاد؟، مبتنی بر تکه؟، خودزیست‌نگارانه؟). اما، از آنجایی که دستور خط به ترکیبات تیره‌دار (از باب صحیح یا ناصحیح بودن) هیچ اشاره‌ای نکرده است، ممکن است، تیره‌دارنویسی این ترکیبات (به‌طور خاص) و کل مقوله تیره‌دارنویسی در خط فارسی (به‌طور عام) مورد قبول فرهنگستان نباشد. جالب آن است که در متون بررسی‌شده در این تحقیق، ترکیبات تیره‌دار فراوانی دیده شد و در انواع متونی که نگارنده این سطور، با آن‌ها سر و کار داشته نیز ترکیبات تیره‌دار به‌وفور دیده می‌شوند.

گروه دیگری از صفات مرکب که دانشجویان با گرت‌برداری از ترکیب‌های انگلیسی تولید کرده بودند و فراوانی بسیار بالایی نیز داشتند «صفات فاعلی و صفات مفعولی مشتق از افعال مرکب و عبارت‌های فعلی» بود (ارائه دهنده*، شرکت کننده*، مطرح‌شده*، درجه‌بندی شده*، منتشر شده*، تولید شده*، ذکر شده*). فارغ از این‌که، باید بین اجزای این صفات نیم‌فاصله (نه فاصله کامل) درج شود، دست‌کم برای برخی از این صفات، جایگزین‌هایی در فارسی وجود دارد (مطروح، مدرج، منتشر، تولیدی، انتخابی و نامبرده) که حاصل فرآیند گرت‌برداری ترجمانی نیستند و به ساختارهای بومی فارسی نزدیک‌تر هستند.

یافته‌های این تحقیق نشان داد که برخی از دانشجویان به صورت غیرمنتظره‌ای بین اجزای ترکیبات صفت‌موصوفی (ترجمه شفاهی*) و مضاف‌مضاف‌الیهی (تعارض منافع*) نیم‌فاصله درج می‌کنند. احتمالاً آن‌ها چنین ترکیباتی را واحدهای واژگانی مستقل تصور می‌کنند. با توجه به این‌که کلمات سازنده این ترکیبات کاملاً مستقل از یکدیگرند و باید بین آن‌ها فاصله کامل درج شود، حدوث چنین خطاهایی از سردرگمی برخی دانشجویان درباره قواعد اولیه و اساسی فاصله‌گذاری در خط فارسی حکایت دارد و اهمیت بالای آموزش این قواعد، به دانش‌آموزان و دانشجویان در سطوح مختلف تحصیلی را گوشزد می‌کند. بنابراین، شیوه فاصله‌گذاری ترکیبات نامبرده باید به صورت مشخص در دستور خط مورد تأکید قرار گیرد.

استفاده بسیار کم از حرکت‌گذاری در کلمات از این موضوع حکایت دارد که حرکت‌گذاری در خط فارسی به حاشیه رانده شده است و کاربرد چندانی ندارد. البته، شاید علت این موضوع، عدم آشنایی عموم دانشجویان با روش تایپ دقیق کلمات فارسی در صفحه کلید باشد (نه عدم آشنایی آن‌ها با املای صحیح کلمات). در هر صورت، اگر قصد متولیان امر حفظ حرکت‌گذاری در خط فارسی است، باید برای احیای استفاده از آن اقدام فوری انجام شود. مبحث حرکت‌گذاری برای افراد غیرفارسی‌زبان و نوآموزان زبان فارسی اهمیت مضاعفی نیز دارد؛ اما به نظر می‌رسد که با ادامه مسیر حال حاضر، در آینده نه‌چندان دور دیگر هیچ اثری از حرکت‌گذاری در خط فارسی باقی نخواهد ماند و آموزش زبان فارسی به دو گروه مذکور با چالش بیشتری روبرو خواهد شد. همچنین، حرکت‌گذاری کلمات اسناد و مکاتبات رسمی و تجاری همواره اهمیت خواهد داشت و کم‌رنگ شدن حرکت‌گذاری، آن حوزه را

^۱ hyphenated

بیش‌از پیش، با چالش مواجه خواهد کرد. موضع حال حاضر دستور خط، حرکت‌گذاری حداقلی برای کلمات هم‌نویسه است؛ اما این موضع چالش این حوزه را حل نمی‌کند.

علاوه بر عدم حرکت‌گذاری، دانشجویان دیگر نشانه‌های ثانوی خط فارسی (تنوین، تشدید، مد، همزه، یای کوتاه و غیره) را نیز به‌ندرت یا به‌صورت ناصحیح استفاده کرده بودند. درمقابل، در زمینه نگارش نشانه‌های اصلی خط فارسی، به‌ندرت خطایی در ترجمه‌ها مشاهده گردید. این بدان معناست که نشانه‌های اصلی در نظام آموزشی ما به‌خوبی آموزش داده می‌شوند؛ اما شیوه کتابت نشانه‌های ثانوی یا آموزش داده نمی‌شود، یا به‌اندازه لازم و کافی بر آن‌ها تأکید نمی‌شود. به‌علاوه، به‌نظر می‌رسد که دلیل عدم کتابت یا کتابت اشتباه برخی از این نشانه‌ها (الف)، عدم آشنایی دانشجویان با کلیدهای میانبر موردنیاز برای حروف‌نگاری آن‌ها، (ب) دشواری فشردن هم‌زمان میانبرهای دو یا سه‌کلیدی آن‌ها، (ج) متفاوت بودن این میانبرها در نرم‌افزارها و محیط‌های رایانه‌ای گوناگون و (د) وجود بیش از یک نوع صفحه‌کلید فارسی^۱ با چینش‌های^۲ متفاوت برای نشانه‌های فارسی است.^۳ در این رابطه، هنرجویان و ستوده (Sotoodeh & Honarjouyan, 2014) نیز دو دلیل برای حذف نشانه‌های ثانوی یا جایگزینی آن‌ها با نشانه‌های اصلی فارسی در متون ذکر کرده‌اند: (۱) رعایت اصل «تلاش کمتر» در کتابت و (۲) عدم رعایت توصیه دستور خط^۴ مبنی بر رعایت ویژگی‌های خط عربی در کلمات عربی‌الاصل دخیل در فارسی. البته دستور خط^۵ کتابت «برخی» از نشانه‌های ثانوی (مانند، تشدید و حرکات) را غیرالزامی می‌داند (۱۴۰۱، ص. ۳۳). این امر باعث شده است که به‌طور کلی، کتابت تمامی دیگر نشانه‌های ثانوی فارسی نیز از سوی فارسی‌زبانان جدی گرفته نشود. پیشنهاد ما آن است، کتابت تمامی نشانه‌های ثانوی (بجز حرکات فتحه، ضمه و کسره) در متون فارسی الزامی شود و فرهنگستان با به‌کارگیری ابزارها و اختیارات قانونی خود از پیروی فارسی‌زبانان از این الزام اطمینان حاصل نماید؛ به‌طوری‌که در میان‌مدت، فارسی‌زبانان به کتابت این نشانه‌های ثانویه مقید شوند.

عدم حرکت‌گذاری، روان/صحیح‌خوانی اسامی فرنگی موجود در متون را نیز با چالش روبرو می‌کند. در این رابطه، دستور خط به‌صراحت اعلام می‌کند که به «آیین‌مند کردن» شیوه کتابت اسامی فرنگی نپرداخته است (ص. ۱۲)؛ اما می‌توان نظر کلی فرهنگستان که تأکید بر روان‌خوانی و جلوگیری از ابهام معنایی است را برای کتابت آن‌ها

^۱ برای نمونه در سیستم عامل ویندوز ۱۱ محصول شرکت مایکروسافت دو نوع صفحه‌کلید فارسی برای انتخاب وجود دارد (Persian keyboard و Standard Persian Keyboard) و در آن‌ها میان‌برهای متفاوتی برای درج نشانه‌های ثانوی تعریف شده است. به‌علاوه، کاربران از صفحه‌کلیدهایی غیربومی ویندوز نیز می‌توانند به‌صورت افزونه استفاده کنند. یکی از این صفحه‌کلیدها که در آن چینش مناسبی برای نشانه‌های فارسی تعریف شده است، صفحه‌کلید فارسی سافت‌گذار است (<https://www.softgozar.com/persian-standard-keyboard>). این صفحه‌کلید نیز میان‌برهای خاص خود را برای کتابت نشانه‌های ثانوی فارسی دارد. در سرتاسر این مقاله، هر جا از کلیدهای ترکیبی برای کتابت نشانه‌های ثانویه فارسی یاد شده است، ارجاع به این صفحه‌کلید خاص بوده است.

^۲ layout

^۳ تجربه نگارنده، که از تعامل با دانشجویان در سالیان متمادی حاصل شده است، نیز مؤید همین عدم آشنایی است.

نیز لحاظ کرد. از آنجایی که خوانندگان نهایی ترجمه‌ها، دسترسی نزدیک به اصل این اسامی فرنگی ندارند و باید برای دیدن اصل انگلیسی این اسامی، دست‌کم به قسمت منابع مقالات رجوع کند، ضروری است که حداقل حرکت‌گذاری برای آن‌ها صورت پذیرد؛ تا این اسامی دشوارخوان نباشند.

در ترکیباتی که هم صورت پیوسته‌نویسی شده آن‌ها رایج است و هم نگارش اجزای آن‌ها با درج نیم‌فاصله تداول دارد، ترجیح صریح یا ضمنی دستور خط فرهنگستان درج نیم‌فاصله است. برای مثال؛ «ترشی‌جات» و «ترشیجات» را صحیح می‌داند؛ اما «ترشی‌جات» را ترجیح می‌دهد (ص. ۶۰، پانویس‌های ۱ و ۳). همین ترجیح را می‌توان به شیوه نگارش اسامی خاص فرنگی که گاهی صورت نویسه‌گردانی شده آن‌ها طولانی و پردندانه می‌شود نیز تعمیم داد. برای مثال؛ «گریفولیو»^۱ (Agrifoglio) را می‌توان با افزودن یک فاصله و یک نیم‌فاصله به صورت «گری‌فولیو»، که خواندن آن به مراتب و به‌وضوح برای فارسی‌زبانان و فارسی‌آموزان آسان‌تر است، کتابت کرد. درکل، استفاده ترکیبی از حرکت‌گذاری و نیم‌فاصله‌گذاری در نویسه‌گردانی کلمات فرنگی توصیه می‌شود.

مشاهدات ما در این مطالعه نشان داد؛ توجه صرف به (و آگاهی از) مشخصات صوری و ساخت‌واژی کلمات و ترکیبات برای تعیین نحوه نگارش آن‌ها کفایت نمی‌کند و باید دو مؤلفه^۱ (۱) جایگاه نحوی و (۲) نحوه تلفظ آن‌ها نیز مطمع نظر قرار گیرد. همچنین، باید به این نکته دقت شود که یک عنصر/کلمه واحد می‌تواند بیش از یک نقش دستوری را در جملات ایفا کند. برای نمونه، (۴۹) را در نظر بگیرید؛ در (۴۹الف) «با» نقش حرف اضافه مستقل دارد و بنابراین باید با فاصله کامل از کلمه «ایمان» کتابت شود. درمقابل، در (۴۹ب)، «با» پیشوند است و جزیی از صفت «باایمان» به‌شمار می‌رود. همچنین، تنها در تلفظ «با/ایمان» یک مکث مشخص بین دو عنصر قابل‌شناسایی است و در صفت «با/ایمان» مکس مشخصی قابل‌استماع نیست. به‌همین ترتیب، در (۵۰الف)، «مورد بررسی» جزیی از عبارت فعلی است و بین اجزای عبارات فعلی فاصله کامل درج می‌شود؛ در تلفظ این عبارت فعلی نیز مکث‌های مشخصی بین اجزای قابل‌شناسایی است و کسره از نوع آشکار است. درمقابل، در (۵۰ب) عبارت «موردبررسی» یک صفت مرکب است که بین اجزای آن نیم‌فاصله درج می‌گردد.^۱ کسره «موردبررسی» نیز از نوع خفیف است. در (۵۱) نیز نمونه دیگری از تأثیر بافت نحوی و ویژگی‌های آواشناختی بر نحوه فاصله‌گذاری بین اجزای کلمات و ترکیبات دیده می‌شود. توصیه ما آن است که دستور خط در ویراست‌های آتی خود اهمیت بافت نحوی و آوایی در شیوه فاصله‌گذاری کلمات و ترکیبات را نیز مورد تأکید قرار دهد.

(۴۹)

الف- با/ایمان به این موضوع، می‌توان راهکارهایی برای ایجاد اعتماد بین مترجم و مخاطب ارائه داد.

ب- افراد با/ایمان عموماً زندگی شادتری دارند

^۱ از منظر نحوی (نه معنایی) «موردبررسی» با «بررسی‌شده» قابل‌جایگزینی است.

(۵۰)

الف- یکی از این مطالعات دیدگاه افراد ناشنوا نسبت به پژوهش‌های مترجمان شنوا را مورد بررسی قرار داده است.

ب- افراد مورد بررسی در این مقاله اساتید نابینا بودند.

(۵۱)

الف- این تکلیف ترجمه بدون استفاده از دیکشنری انجام شد: (بدون = حرف اضافه)

ب- منابع اطلاعاتی بدون استفاده در فرآیند جستجوی کلمات مواردی از قبیل ... را شامل می‌شدند (بدون = پیشنهاد).

موضع دستور خط استفاده از «یا کوتاه» (ء) «بعد از های غیرملفوظ» در خط فارسی است؛ اما در محیط‌های رایانه‌ای محبوب مانند گوگل، پیام‌رسان‌های اجتماعی؛ مانند اینستاگرام، واتسپ، اکس و ایتا و سامانه‌های مدیریت نشریات کشور (برای نمونه، سیناوب) امکان حروف‌نگاری «یای کوتاه» فراهم نیست و کاربران گریزی جز استفاده از «ی» به جای «ء» ندارند. فرهنگستان باید راه‌کاری برای این مسئله بیابد: یا استفاده از یای کوتاه را کنار بگذارد، یا از طریق اختیارات قانونی و حاکمیتی خود مدیران این محیط‌ها را به ایجاد ساز و کار حروف‌نگاری یای کوتاه مجبور/ متقاعد نماید.

در این مطالعه، مواردی مشاهده شد که در آن‌ها نشانه‌های سجاوندی؛ مانند نقطه، ویرگول و نقطه‌ویرگول، علاوه بر این‌که به نشانه قبل از خود چسبیده بودند، به نشانه بعد از خود نیز متصل بودند («عبارتنداز حذف»). نرم‌افزارهای امروزی پردازش‌گر کلمات می‌توانند مرز کلمات را در چنین مواردی تشخیص دهند^۱؛ اما در نتیجه این نوع پیوسته‌نویسی کلمات بسیار بلند و نامأنوسی تولید می‌شود که وجود آن‌ها تأثیر منفی بر روان‌خوانی متون فارسی دارد. با توجه به اهمیت علائم سجاوندی در خط، پیشنهاد می‌شود که دستور خط قواعد استفاده از این علائم را نیز در ویراست‌های آینده خود بگنجاند. همچنین توصیه می‌شود که فارسی‌زبانان (به‌ویژه، دانشجویان) خود را با ابزارهای بررسی خودکار فاصله‌گذاری و خطایابی علائم سجاوندی آشنا نماییم.

در نهایت، لازم است نکاتی را درباره برخی محدودیت‌های آخرین ویراست دستور خط معیار فارسی متذکر شویم. یکی از محدودیت‌های دستور خط فرهنگستان، عدم استفاده از نمونه‌های واقعی برای نشان دادن صورت‌های صحیح کلمات و عبارات است. لازم است که هم صورت‌های «صحیح» و صورت‌های «ناصحیح» مد نظر دستور خط از پیکره‌های متنی زبان فارسی؛ از قبیل پایگاه دادگان زبان فارسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات

^۱ نرم‌افزار Word 2023 نویسنده این سطور، این مورد را به‌خوبی تشخیص می‌داد.

فرهنگی^۱، پایگاه دادگان فرهنگستان زبان و ادب فارسی^۲ و پیکره متنی ایران‌داک^۳ استخراج و ارائه شوند. همچنین، لازم است دست‌اندرکاران تهیه و تدوین این پیکره‌ها، در آینده اقداماتی را انجام دهند؛ تا متون همان‌گونه که هستند، در پیکره‌ها ذخیره شوند. لازم است افرادی که متون را در پیکره‌ها ذخیره می‌کنند، توجه شوند که متون دریافتی را همان‌گونه که هستند، در پیکره قرار دهند و آن‌ها را از منظر رسم‌الخطی تصحیح نکنند؛ به‌طوری‌که اشتباهات رایج رسم‌الخطی از آن‌ها قابل‌استخراج و ارائه باشند. همچنین، پیشنهاد می‌کنیم هم «صورت‌های صحیح» و هم «صورت‌های ناصحیح»، استخراج و در دستور خط و فرهنگ املائی در اختیار مخاطبان قرار دهد. به‌علاوه، دستور خط می‌تواند از یافته‌های تحقیقاتی مانند تحقیق حاضر به‌صورت مستند استفاده کند.

یکی دیگر از نقدهای وارد بر دستور خط آن است که تأکید دارد، برای غیرمتخصصان تهیه شده است (ص ۱۱) و به‌همین دلیل، منطق توصیه‌ها و قواعد خود را توضیح نمی‌دهد. اول این‌که، توضیح چرایی صحیح یا ناصحیح بودن صورت‌ها برای غیرمتخصصان نیز لازم است و باید به زبان ساده و غیرفنی برای ایشان بیان شود. دوم؛ متخصصان حوزه زبان نیز از مراجعه به دستور خط و استفاده از رهنمودهای آن بی‌نیاز نیستند و می‌توان برای آن‌ها نیز دستوری جداگانه با توضیحات فنی‌تر تدارک دید. بنابراین، لازم است تا دلایل درست یا غلط بودن صورت‌ها ذکر گردد؛ تا افراد (چه متخصص چه غیرمتخصص) الگوهای صحیح‌نویسی را به‌صورت عمقی فرا بگیرند و در صورت نیاز، به نگارش کلمات و صورت‌های جدید از الگوهایی که یاد گرفته‌اند، استفاده نموده و صورت‌های صحیح تولید کنند.

از آنجایی‌که دستور خط و فرهنگی املائی فرهنگستان، مخاطب عام را مد نظر داشته‌اند، نمونه‌هایی که به‌عنوان صورت صحیح کلمات ذکر کرده است، عمدتاً از حیطه زبان عمومی هستند و در نتیجه، منبع مناسبی برای واژگان متون علمی تخصصی به‌شمار نمی‌رود. ترجمه متون علمی از انگلیسی به فارسی، همواره باعث تولید واژگان تخصصی می‌شود که ممکن است قبلاً در زبان فارسی موجود نباشند. بنابراین، لازم است تعداد نمونه‌های مناسبی از واژگان تخصصی در دستور خط و/یا فرهنگ املائی آورده شود.

درنهایت، باید به این نکته اشاره کرد که هنگامی‌که دستور خط قاعده‌ای را بیان می‌کند، برای آن مثال‌های محدودی را بیان می‌کند و یافتن مصداق‌های دیگر را به خواننده (عام) واگذار می‌کند.^۵ نگارنده معتقد است؛ از آنجایی‌که دستور خط یک کتاب مرجع است، می‌توان نمونه‌هایی بیشتری را برای قواعد ذکر شده در آن قرار داد؛

^۱ <https://pldb.iics.ac.ir/>

^۲ <https://dadegan.apll.ir/>

^۳ <https://sapa.irandoc.ac.ir/>

^۴ برای زبان انگلیسی پیکره‌های متنی مانند BNC برای انگلیسی بریتانیایی (<http://www.natcorp.ox.ac.uk>) و COCA

برای انگلیسی آمریکایی (www.english-corpora.org/coca) موجود است و به‌صورت گسترده توسط محققان مورد استناد قرار می‌گیرند

^۵ برای نمونه، برای حروف اضافه مرکب تنها ۱۷ مصداق در دستور خط ذکر شده است (۱۴۰۱، ص. ۶۹).

تا خواننده پیایی مجبور نباشد به فرهنگ املائی که هنوز همگام با دستور خط به‌روز نشده است^۱، مراجعه کند. واقعیت آن است که بین فرهنگ املائی و دستور خط هم تناقض‌هایی دیده می‌شود. برای مثال؛ دستور خط ترکیب «راجع به» (۱۴۰۱، ص. ۶۹) را تأیید می‌کند؛ درحالی‌که فرهنگ املائی «راجع به» (۱۳۹۴، ص. ۳۳۳) را ثبت کرده است.

۶. نتیجه‌گیری

ما در این مطالعه با مبنا قرار دادن آخرین ویراست دستور خط معیار زبان فارسی و دستورالعمل سینتاس و رامائل (۲۰۲۰) برای نشانه‌های سجاوندی به شناسایی خطاهای رسم‌الخطی موجود در متون ترجمه‌شده توسط دانشجویان کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی (به‌عنوان گروهی از دانشگاهیان کشور) پرداختیم و مشاهده کردیم که تقریباً در ترجمه‌های تمامی آن‌ها خطاهای متعدد رسم‌الخطی و سجاوندی قابل شناسایی است. تقریباً ترجمه‌های تمامی شرکت‌کنندگان از منظر فاصله‌گذاری بین اجزای کلمات غیربسیط، نشانه‌های سجاوندی و درج نشانه‌های ثانوی فارسی، دارای خطاهای متعددی بود. این در حالی است که ویژگی‌های خط فارسی که عامل ایجاد این خطاها هستند، از حدود سه دهه پیش، شناسایی و معرفی شده‌اند. بسیاری از این خطاها در تحقیقات پیشین نیز در محیط‌ها، رسانه‌ها و متون افراد مختلف شناسایی و معرفی شده‌اند. با وجود اینکه در حال حاضر، مشکلات خط فارسی و خطاهای حاصل از آن‌ها مشخص است؛ اما همچنان شاهد ایجاد پرتکرار این خطاها در متون هستیم. بنابراین، لازم است که چاره‌ای برای این مسئله اندیشیده شود.

پیشنهاد ما آن است که از سه بُعد نظری، سیاست‌گذاری و عملیاتی، با رخداد این خطاهای رسم‌الخطی در انواع متون (ترجمه‌ای و غیرترجمه‌ای) فارسی مقابله شود؛ تا (حداقل) در میان‌مدت شاهد تولیدی متونی باشیم که از منظر یکدست بودن خط در سطح قابل‌قبولی قرار داشته باشند. از بُعد نظری، پیشنهاد نگارنده آن است که به‌صورت سالانه (یا دو سال یکبار) همایشی ملی (ازسوی فرهنگستان زبان و ادب فارسی) با مضمون اختصاصی «خط فارسی، وضع موجود و راه‌کارها» برگزار گردد؛ تا صاحب‌نظران و پژوهش‌گران بتوانند در خلال آن به ارائه یافته‌های پژوهشی خود در این حوزه مهم پرداخته و به تبادل نظر و ارائه راه‌کار برای بهبود وضعیت خط فارسی و معیارسازی آن بپردازند. از بُعد سیاست‌گذاری باید گفت که با سیاست‌های موجود (آنچنان که تحقیقات پیشین و تحقیق حاضر نشان می‌دهد) امید چندانی به تبعیت مطلوب آحاد فارسی‌زبانان از دستور خط مصوب فرهنگستان نیست. بنابراین، ضرورت دارد که متصدیان امر، اقدامات عاجلی را برای آموزش مطلوب دستور خط معیار فارسی در تمامی سطوح تحصیلی در برنامه درسی کشور انجام دهند و برای

^۱ آخرین ویراست این فرهنگ چاپ ۱۳۹۴ است درحالی‌که دستور خط چاپ ۱۴۰۱ می‌باشد.

فرهنگ‌سازی استفاده از خط معیار فارسی در تمامی محیط‌ها و رسانه‌ها، سیاست‌ها، قوانین و دستورالعمل‌های لازم را مصوّب و ابلاغ نمایند و ابزارهای کنترلی برای حصول نتیجه تدارک ببینند. برای حصول نتیجه مطلوب، علاوه بر فرهنگستان زبان و ادب فارسی، دو کمیسیون آموزش و تحقیقات و کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی نیز باید نقش بسیار فعال و تعیین‌کننده‌ای در سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری در این زمینه داشته باشند.

در نهایت، از بُعد عملیاتی، جهت حصول اطمینان از نتیجه سیاست‌گذاری‌های انجام شده، همان‌گونه که داشتن سطح معینی از توانش زبان‌انگلیسی در مؤسسات آموزش عالی کشور به یکی از الزامات فارغ‌التحصیلی تبدیل شده است، می‌توان آشنایی عملیاتی با رسم‌الخط معیار فارسی را به‌عنوان یکی از مواد امتحانی در آزمون‌های ورودی به و خروجی از مقاطع تحصیلی گوناگون (به‌ویژه، مقاطع تحصیلات تکمیلی) گنجانده، همچنین، می‌توان در آزمون‌های استخدامی (ابتدا، دولتی و سپس خصوصی) رسم‌الخط معیار فارسی را به‌عنوان یکی از مواد امتحانی وارد کرد. در نهایت، لازم است که در برنامه درسی مقاطع مختلف، رشته مترجمی زبان انگلیسی و مطالعات ترجمه (و دیگر رشته‌های حوزه زبان‌ها) بیش از پیش و به‌صورت ویژه به آموزش رسم‌الخط معیار و ارزیابی آشنایی دانشجویان با آن توجه شود. پیشنهاد ما آن است که دست‌کم، چهار واحد درسی در این رشته‌ها به آموزش دستور خط مصوّب فارسی اختصاص داده شود.

تمرکز مطالعه حاضر بر روی خطاهای رسم‌الخطی بخش بسیار کوچکی از جامعه بزرگ فارسی‌زبانان بود؛ اما به‌نظر می‌رسد که یافته‌های ما تا حدی به کل جامعه فارسی‌زبانان قابل‌تعمیم باشد. مشاهدات و تجربیات فردی و غیرنظام‌مند، مؤلف و یافته‌های تحقیقات مرتبط پیشین، جملگی حاکی از آن است که عمومیت این خطاها می‌تواند بسیار فراتر از شرکت‌کنندگان در این مطالعه باشد. این خطاها در حوزه‌ها و رسانه‌های گوناگون؛ از قبیل اسناد و مکاتبات تولیدی ادارات، سازمان‌ها و مراکز دولتی و غیردولتی، مقالات چاپ‌شده در مطبوعات کشور، اسناد رسمی، زیرنویس‌های شبکه‌های تلویزیونی، مطبوعات برخط و مکتوب، مقالات و کتب علمی، پایان‌نامه‌های دانشجویی و غیره قابل‌رویت است. همچنین، انتظار می‌رود که در متون غیرفارسی‌زبانانی که به زبان فارسی می‌نویسند، هم شاهد بروز خطاهای شناسایی‌شده در این تحقیق باشیم؛ چراکه ویژگی‌های خط فارسی برای آنان بیگانه‌تر است؛ تا فارسی‌زبانان بومی. بنابراین، ضرورت دارد، این مطالعه گسترش داده شود و خطاهای رسم‌الخطی در متون حوزه‌ها و رسانه‌های گوناگون مورد بررسی قرار گیرد. ناگفته پیداست که فرهنگستان باید در انجام این کار با حمایت مالی و معنوی نقش محوری ایفا نماید.

در تحقیقات آینده می‌توان تأثیر طیفی متنوعی از متغیرهایی محیطی (از قبیل حوزه استفاده و نوع رسانه) و جمعیت‌شناختی (از قبیل، جایگاه اجتماعی، مقطع تحصیلی، جنسیت، رشته تحصیلی، سن نویسندگان) را در وقوع، فراوانی و توزیع خطاهای رسم‌الخطی مورد بررسی قرار داد.

فهرست منابع:

- احمدی‌نسب، فاطمه (۱۳۹۴). لزوم کاربرد دستور خط مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی (در نشریات علمی فارسی، جهت ترویج خط و زبان فارسی به‌عنوان زبان علم). *مجموعه مقاله‌های دهمین همایش بین‌المللی ترویج زبان و ادب فارسی*. دانشگاه محقق اردبیلی. <https://www.sid.ir/paper/843605/fa>
- احمدی‌نسب، کاظمی‌فرد، احمد و عظیمی‌فرد، فاطمه (۱۴۰۱). ارزیابی و رتبه‌بندی میزان التزام شبکه‌های رسانه ملی به دستورخط فارسی مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی با کاربری رهیافتی نوین از نظریه تصمیم‌گیری‌های چندمعیاره. *پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۳۷(۴)، ۱۱۵۲-۱۱۲۷. <https://doi.org/10.35050/JIPM010.2022.005>
- اسداللهی، خدابخش و آذرنیوار، لایلا (۱۴۰۰). آسیب شناسی نگارشی و ویرایشی قانون مدنی با تکیه بر دستور زبان فارسی. *پژوهش‌های دستوری و بلاغی*. ۱۱(۲۰)، ۲۸۷-۳۱۵. doi: 10.22091/jls.2022.8066.1386
- اسلامی، محرم. (۱۳۸۱). دشواری‌های پردازش رایانه‌ای خط فارسی. *نشر دانش*، ۱۹(۳)، ۲۸-۳۲.
- اسماعیلی شکوه، اکبر (۱۳۸۴). وندهای تصریفی و اشتقاقی زبان فارسی. *آموزش زبان و ادب فارسی*، ۷۴، ۷۴-۷۹.
- اکبری‌نژاد، سعید (۱۳۷۶). فاصله خالی میان واژه‌ها در ذخیره و بازیابی رایانه‌ای اطلاعات. *کتاب*، ۸(۱ و ۲)، ۴۹-۵۶.
- آخشیک، سمیه سادات. و فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۱). تحلیل چالش‌های پیوسته‌نویسی و جدانویسی واژگان فارسی در ذخیره و بازیابی اطلاعات در پایگاه‌های اطلاعاتی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۵(۳)، ۹-۳۰. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_42907.html
- آخشیک، سمیه سادات، نگهداری، خدیجه. و امامی، علیرضا (۱۴۰۱). خط فارسی در گنج: واکاوی تأثیر مسائل صرف، معنا و رسم‌الخط بر بازیابی اطلاعات در پایگاه اطلاعات علمی ایران. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، ۱۸(۱)، ۱۹۳-۲۰۲. Doi: 10.22091/stim.2021.6418.1505
- آخشیک، سمیه‌سادات (۱۳۹۵). خط و خطا: بازتاب دشواری‌های نگارش کلمه در بازیابی اطلاعات بانک نشریات کشور (مگ ایران). *اولین کنفرانس بین‌المللی بازیابی تعاملی اطلاعات*. <https://civilica.com/doc/572879>
- بساک، حسن، سعادت‌زاده، مریم و بساک، محمدحسین (۱۳۹۲). نقد و بررسی نگارشی، ویرایشی و دستوری آرای دادگاه‌های عمومی جزایی مشهد و شناسایی ضعف‌ها و عوامل اثرگذار بر آنها. *رویه قضایی*، ۲(۴-۵)، ۱۱-۳۶.
- حرّی، عباس. (۱۳۷۲). کامپیوتر و رسم‌الخط فارسی، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی. ۳(۱)، ۶-۱۱. <https://publii.ir/article-1-488-fa.html>
- ذوالفقاری، حسن (۱۳۸۶). آسیب‌شناسی زبان مطبوعات، ۱۸(۴)، ۹-۴۲. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.10227180.1386.18.4.1.0>
- رائی ساربانقلی، محمدصابر (۱۳۸۵). مشکلات جستجو و بازیابی اطلاعات به زبان فارسی در اینترنت، مطالعه موردی: کاربران اینترنت دانشگاه آزاد اسلامی واحد شبستر. *کتاب*، ۱۷(۳)، ۱۷۹-۱۹۶. <https://www.sid.ir/paper/455153/fa>
- رنجبر، ایوب و عباس‌پور، جواد (۱۳۹۷). گسترش‌پذیری جستجو و بازیابی مدارک در پایگاه‌های اطلاعات علمی فارسی: موردپژوهی پیوسته نویسی و جدانویسی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۱(۳)، ۵۷-۹۰. doi: 10.30481/LIS.2018.67485
- رنجبر، ایوب، عباس‌پور، جواد، ستوده، هاجر و مولودی، امیرسعید (۱۳۹۸). بررسی میزان انطباق رفتار نگارشی نگارندگان و کاربران پایگاه‌های اطلاعات علمی فارسی با دستورالعمل‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی در

- ارتباط با پیوسته‌نویسی، نزدیک‌نویسی و جدانویسی کلمات. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲۲(۳)، ۱۶۴-۱۸۷. doi: 10.30481/lis.2019.53904
- ستوده، هاجر و هنرجویان، زهره (۱۳۹۱). مروری بر دشواری‌های زبان فارسی در محیط دیجیتال و تأثیرات آن بر اثربخشی پردازش خودکار متن و بازیابی اطلاعات. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۵(۴)، ۵۹-۹۲. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_42651.html
- ستوده، هاجر و هنرجویان، زهره (۱۳۹۳). بررسی تنوع الگوهای نگارشی فارسی و تأثیر آن بر جامعیت بازیابی اطلاعات: مطالعه موردی: پیکره همشهری. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۷(۲)، ۳۱-۴۹. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_42322.html
- سمایی، فرشید (۱۳۸۸). بررسی مسائل زبان‌شناختی زیرنویس‌های شبکه خبر. تهران: مرکز تحقیقات صدا و سیما.
- شیعه‌علی، فرشته (۱۳۹۲). نقد و بررسی آیین نگارشی آرای دادگاه‌های عمومی و حقوقی مشهد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه پیام نور واحد مشهد.
- صادقی، علی‌اشرف و زندی‌مقدم، زهرا (۱۳۹۴). فرهنگ املائی خط فارسی براساس دستور خط فارسی. نشر آثار: تهران. <http://apll.ir/wp-content/uploads/2018/10/F-E-1394.pdf>
- صقار مقدم، احمد (۱۳۸۶). فاصله‌گذاری در خط فارسی. نامه فرهنگستان، ۹(۴)، ۱۲۳-۱۳۷.
- فرهنگستان زبان و ادب فارسی (۱۴۰۱). دستور خط فارسی. نشر آثار: تهران. <https://apll.ir/wp-content/uploads/2023/07/Dastour-e-Khat-17.04.1402.pdf>
- کشاوری، پریسا و ستاری، عطیه (۱۳۹۰). کاربرد خط فارسی در تلویزیون. تهران: مرکز تحقیقات صدا و سیما.
- کلاهدوزان، اکبر، معینی، منصوره، پاپی، احمد، عسگری، غلامرضا و ذولفقاری، بهزاد (۱۳۸۳). بررسی توزیع فراوانی عدم رعایت اصول و قواعد نگارش فارسی در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد ناپیوسته و دکترای دانشکده‌های پزشکی و داروسازی در سال ۱۳۷۸-۷۹. مدیریت اطلاعات سلامت، ۱(۲)، ۵۰-۵۶. https://him.mui.ac.ir/article_10859.html
- گل‌تاجی، مرضیه و بذرگر، سعیده (۱۳۸۹). بررسی مشکلات ریخت‌شناسی زبان فارسی در سه پایگاه اطلاعاتی مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران و جهاد دانشگاهی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳(۲)، ۱۹۱-۲۱۴. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_43537.html
- محقق‌زاده، محمدصادق و زارعیان، کاظم (۱۳۸۳). ارائه راه‌حل برای برخی مسائل اتوماسیون و نگارش فارسی، پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۱۹(۳)، ۱-۱۰. https://jipm.irandoc.ac.ir/article_698681.html
- مدرس خیابانی، شهرام (۱۳۹۷). آسیب‌شناسی نگارشی زیرنویس‌ها در شبکه‌های تلویزیونی خبر و آی‌فیلم: پژوهشی پیکره‌بنیاد. رسانه‌های دیداری و شنیداری، ۱۲(۲۷)، ۳۱-۶۰. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.26454696.1397.12.27.3.4>
- مرتضائی، لیلیا (۱۳۸۰). مسائل زبان و خط فارسی در ذخیره‌سازی و بازیابی اطلاعات. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۱۷(۱)، ۱۹-۲۶. https://jipm.irandoc.ac.ir/article_698713.html
- معصومی همدانی، حسین (۱۳۸۱). خط فارسی و رایانه. نشر دانش، ۱۹(۲)، ۲-۶.
- مهرآوران، محمود (۱۳۸۸). بررسی «عبارت فعلی» در دستور زبان فارسی. فنون ادبی، ۱(۱)، ۱۲۷-۱۴۴. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088027.1388.1.1.10.5>

نشاط، نرگس (۱۳۷۹). مسائل رسم‌الخط فارسی در رویارویی با فناوری نوین اطلاعاتی. در فهرستهای رایانه ای، کاربرد و توسعه مجموعه. مقالات همایش کاربرد و توسعه فهرست‌های رایانه‌ای در کتابخانه‌های ایران، آبان (۲۷-۲۸). مشهد: دانشگاه فردوسی.

نوروزی، یعقوب و همانندی، هدی (۱۳۹۴). بررسی مشکلات جستجو و بازیابی تصاویر در موتورهای کاوش برگزیده مبتنی بر ویژگی‌های نگارشی زبان فارسی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۵(۲)، ۲۰۶-۲۲۲. doi: 10.22067/riis.v5i2.30756

هاشمی، سید حمید (۱۳۹۰). بررسی کتاب‌های درسی سال تحصیلی ۱۳۸۷-۸۸ دوره ابتدایی از نظر میزان هماهنگی در جدایی یا اتصال پایه واژه‌های فعلی و غیرفعلی در کلمات مرکب. پژوهش زبان و ادبیات فارسی، ۹(۲۱/۳)، ۱-۱۰. <https://www.sid.ir/paper/56353/fa>

همانندی، هدی، نوروزی، یعقوب. و حسینی بهشتی، ملوک‌السادات. (۱۳۹۷). بررسی مشکلات جستجو و بازیابی اطلاعات در پایگاه‌های اطلاعاتی از جنبه ویژگی‌های نگارشی زبان فارسی. پردازش و مدیریت اطلاعات، ۳۳(۳)، ۱۰۸۸-۱۱۱۰. Doi:10.35050/JIPM010.2018.042

References:

- Academy of Persian Language and Literature.** (2022). *Persian script grammar*. Nashr Asar: Tehran. <https://apll.ir/wp-content/uploads/2023/07/Dastour-e-Khat-17.04.1402.pdf> {in Persian}
- Ahmadinasab, Fatemeh.** (2015). The necessity of applying the approved script of the Academy of Persian Language and Literature (in Persian academic journals, to promote Persian script and language as a language of science). In *Proceedings of the 10th International Conference on the Promotion of Persian Language and Literature* (University of Mohaghegh Ardabili). {in Persian} <https://www.sid.ir/paper/843605/fa>
- Ahmadinasab, K., Kazemifard, A., & Azimifard, F.** (2022). Persian Orthography in IRIB Based on Guidelines Approved by Persian Academy of Language and Literature Based on Multiple Attribute Decision Making. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 37(4), 1127-1152. {in Persian} <https://doi.org/10.35050/JIPM010.2022.005>
- Akbarinejad, Saeed** (1997). The empty space between words in information retrieval and storage. *Book*, 8(1 & 2), 49-56. {in Persian}
- Akhashik, Somaye Sadat, Negahdari, Khadijeh, & Emami, Alireza** (2022). Persian Writing in GANJ: Investigating the Impact of Morphology, Semantics, and Writing Style on Iran's Treasure of Scientific and Technical Information. *Sciences and Techniques of Information Management*, 8(1), 193-220. <https://doi.org/10.22091/stim.2021.6418.1505> {in Persian}
- Akhashik, Somaye Sadat, & Fattahi, Rahmatollah** (2012). Analyzing the challenges of writing words in Persian with or without spaces in data storage and retrieval in information databases. *Library and Information Science*, 15(3), 9-30. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_42907.html {in Persian}
- Akhashik, Somaye Sadat** (2016). Script and error: Reflection of writing difficulties in word retrieval in the national journal database (Mag Iran). *First International Conference on Interactive Information Retrieval*. <https://civilica.com/doc/572879> {in Persian}
- Asadollahi, Khodabakhsh, & Azarniwar, Leila** (2021). Linguistic pathology of the grammatical and editorial issues of the Civil Code with a focus on Persian grammar.

- Linguistic and Rhetorical Studies*, 11(20), 287-315. {in Persian} <https://doi.org/10.22091/jls.2022.8066.1386>
- Bassak, Hassan, Sa'adatzadeh, Maryam, & Bassak, Mohammad-Hossein** (2013). A critique of the orthographic, editorial, and grammatical aspects of the rulings of the public criminal courts of Mashhad and identification of weaknesses and influential factors. *Judicial procedure*, 2(4-5), 11-36. {in Persian}
- Cintas, J. D., & Remael, A.** (2020). *Subtitling: Concepts and practices*. Routledge, London & New York.
- Esmaili Shokouh, Akbar** (2005). Inflectional and derivational affixes in Persian. *Persian Language and Literature Education*, 74, 74-79. {in Persian}
- Goltaji, Marzieh, & Bazargar, Saeedeh** (2010). A study of morphological issues of Persian language in three information databases of the Regional Information Center for Science and Technology, Iran's Institute for Scientific Information and the Islamic Azad University. *Library and Information Science*, 13(2), 191-214. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_43537.html {in Persian}
- Hammo, B. H.** (2009). Towards enhancing retrieval effectiveness of search engines for diacritized Arabic documents. *Information Retrieval* 12(3), 300-323.
- Hashemi, Seyed Hamid** (2011). A study of textbooks for the academic year 2008-09 of elementary education in terms of consistency in separating or connecting the roots of verbal and non-verbal words in compound words. *Persian Language and Literature Research*, 9(3/21), 1-10. <https://www.sid.ir/paper/56353/fa> {in Persian}
- Homavandi, Hoda, Norouzi, Yaghoub, & Hosseini Beheshti, Molouk al-sadat** (2018). Survey of Information Searching and Retrieving Challenges in Databases in Connection with Persian Language Writing Features. *Information Processing and Management*, 33(3), 1088-1110. doi: 10.35050/JIPM010.2018.042 {in Persian}
- Horri, Abbas** (1993). Computer and Persian script. *Research in Information Science and Public Libraries*, 3(1), 6-11. {in Persian} <https://publii.ir/article-1-488-fa.html>
- Islami, Moharram** (2002). Challenges of computational processing of Persian script. *Danesh Publication*, 19(3), 28-32. {in Persian}
- Keshavarz, Parisa & Sattari, Atieh** (2011). *The use of Persian script in television*. Tehran: Research Center for Radio and Television. {in Persian}
- Kolahdoozan, Akbar, Moieni, Mansoureh, Papi, Ahmad, Asgari, Gholamreza & Zolfaghari, Behzad** (2004). A study on the frequency distribution of violations of Persian writing rules in master's and doctoral theses in the faculties of medicine and pharmacy in 1999-2000. *Health Information Management*, 1(2), 50-56. https://him.mui.ac.ir/article_10859.html {in Persian}
- Lazarinis, F.** (2007). At the sharp END evaluating the searching capabilities of commerce websites in a non-English language A Greek case study. *Online Information Review*, 31(6), 881-891.
- Lazarinis, F.** (2008). Improving concept-based web image retrieval by mixing semantically similar Greek queries. *Program: electronic library and information systems*, 42(1), 56-67.
- Lewandowski, D.** (2008). Problems with the use of Web search engines to find results in foreign languages. *Online Information Review* 32(4), 668-672.
- Masoumi Hamdani, Hossein** (2002). *Persian script and computers*. Nashr Danesh: Tehran, 19(2), 2-6. {in Persian}

- Mehravaran, Mahmoud** (2009). Verb Phrase in Persian Structure. *Literary Arts*, 1(1), 127-144. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088027.1388.1.1.10.5> {in Persian}
- Modares Khiyabani, Shahram** (2018). A Pathology of Orthography of Subtitles at IRINN News Network, and IFilm TV Network: a Corpus-Based Study. *Iranian Journal of Audio-Visual Media*, 12(27), 31-60. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.26454696.1397.12.27.3.4> {in Persian}
- Mohagheghzadeh, Mohammad Sadegh & Zareian, Kazem** (2004). Solutions to some of the Problems of Farsi Writing and its Automation. *Iraninan Journal of information processing and management*, 19(3), 1-10. https://jipm.irandoc.ac.ir/article_698681.html
- Monz, C. & De Rijke, M.** (2002). *Shallow Morphological Analysis in Monolingual Information Retrieval for Dutch, German, and Italian*. Evaluation of Cross-Language Information Retrieval Systems: Second Workshop of the Cross Language Evaluation Forum, CLEF 2001, Darmstadt, Germany.
- Mortezaei, Leila** (2001). Issues of Persian language and script in information storage and retrieval. *Journal of Information Processing and Management*, 17(1), 19-26. https://jipm.irandoc.ac.ir/article_698713.html {in Persian}
- Moukdad, H.** (2005). Lost in cyberspace: How Do Search Engines Handle Arabic Queries? *The international information & library review*, 37(4), 237-394.
- Neshat, Narges** (2000). *Issues of Persian orthography in the face of new information technologies: In computerized catalogs, application and development of the collection*. Proceedings of the Conference on the Application and Development of Computerized Catalogs in Iranian Libraries, November (27-28). Mashhad: Ferdowsi University. {in Persian}
- Norouzi, Yaghoub, & Homavandi, Hoda** (2015). Survey of Image Search and Retrieval Problems in Selected Search Engines based on the Persian Writing Styles. *Library and Information Science*, 5(2), 206-222. {in Persian} doi: 10.22067/riis.v5i2.30756
- Ranjbar, Ayoob, & Abbaspour, Javad** (2018). Extensibility of searching and retrieving documents in Persian scientific databases (case study: writing words continuously and separately). *Library and Information Science*, 21(3), 57-90. {in Persian} <https://doi.org/10.30481/LIS.2018.67485>
- Ranjbar, Ayoob, Abbaspour, Javad, Sotoodeh, Hajar, & Mouloudi, Amir-Saeed** (2019). Examining the compliance of the writing behavior of authors and users of Persian academic databases with the guidelines approved by the Academy of Persian Language and Literature regarding continuous writing, close writing, and word separation. *Library and Information Science*, 22(3), 164-187. {in Persian} <https://doi.org/10.30481/lis.2019.53904>
- Rathi Sarebanqoli, Mohammad Saber** (2006). Problems of search and retrieval of information in Persian on the internet: A case study of internet users at Islamic Azad University, Shabestar branch. *Book Journal*, 17(3), 179-196. {in Persian} <https://www.sid.ir/paper/455153/fa>
- Sadeghi, Ali-Ashraf, & Zandi-Moghadam, Zahra** (2015). *Orthographic dictionary of Persian script based on the approved script of the Persian Academy*. Nashr Asar: Tehran. <http://apll.ir/wp-content/uploads/2018/10/F-E-1394.pdf> {in Persian}
- Safar-Moqaddam, Ahmad** (2007). Spacing in Persian script. *Nameh-ye Farhangestan*, 9(4), 123-137. {in Persian}

- Samaei, Farshid** (2009). *Investigating linguistic issues in news network subtitles*. Tehran: Research Center for Islamic Republic of Iran Broadcasting. {in Persian}
- Shia-ali, Fereshteh** (2013). *A critique and review of the writing conventions in the rulings of the public and legal courts of Mashhad* (Master's thesis, Persian Language and Literature, Payame Noor University of Mashhad). {in Persian}
- Sotoodeh, Hajar, & Honarjouyan, Zohre** (2012). A review of Persian language difficulties in the digital environment and their impact on the effectiveness of automatic text processing and information retrieval. *Library and Information Science*, 15(4), 59-92. {in Persian} https://lis.aqr-libjournal.ir/article_42651.html
- Sotoodeh, H., & Honarjouyan, Z.** (2014). Investigating the diversity of Persian writing patterns and their impact on the completeness of information retrieval: A case study of the Hamshahri corpus. *Library and Information Science*, 17(2), 31-49. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_42322.html {in Persian}
- Toth, E.** (2006). Exploring the Capabilities of English and Hungarian Search Engine for Various Queries. *Libri*, 56, 38-47.
- Zhang, J., & Suyu, L.** (2007). Multiple language supports in search engines. *Online Information Review*, 31(4), 516-532.
- Zolfaghari, Hassan** (2007). The pathology of language in the press. *Journal of Press Studies*, 18(4), 9-42. {in Persian} <https://dorl.net/dor/20.1001.1.10227180.1386.18.4.1.0>